

VÄRNLUND, RUDOLF

Rus : ett drama utan slut

Fritze

1943

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
  - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
  - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
  - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

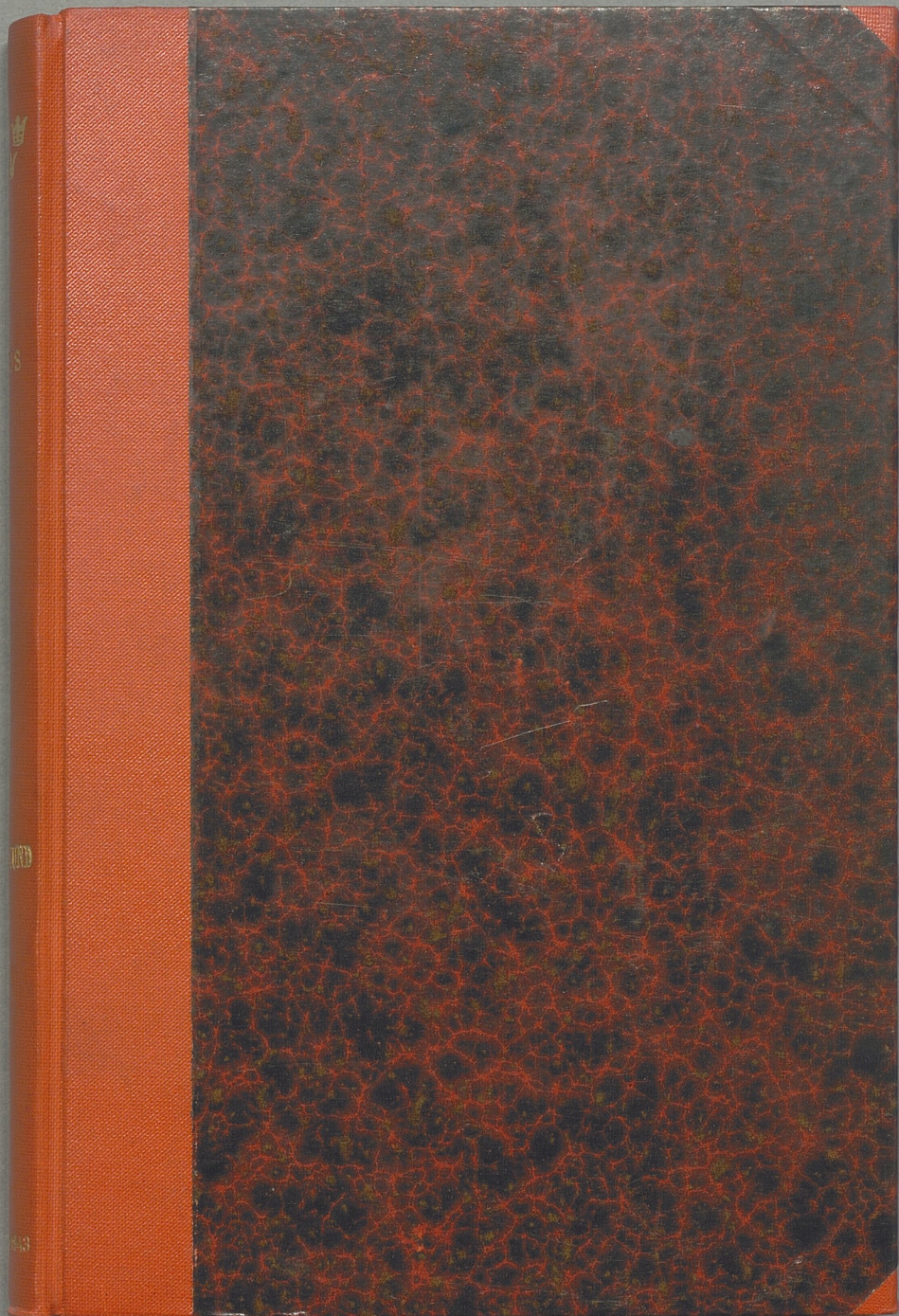
Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

Small gold-stamped emblem or logo at the top of the spine.

8

100

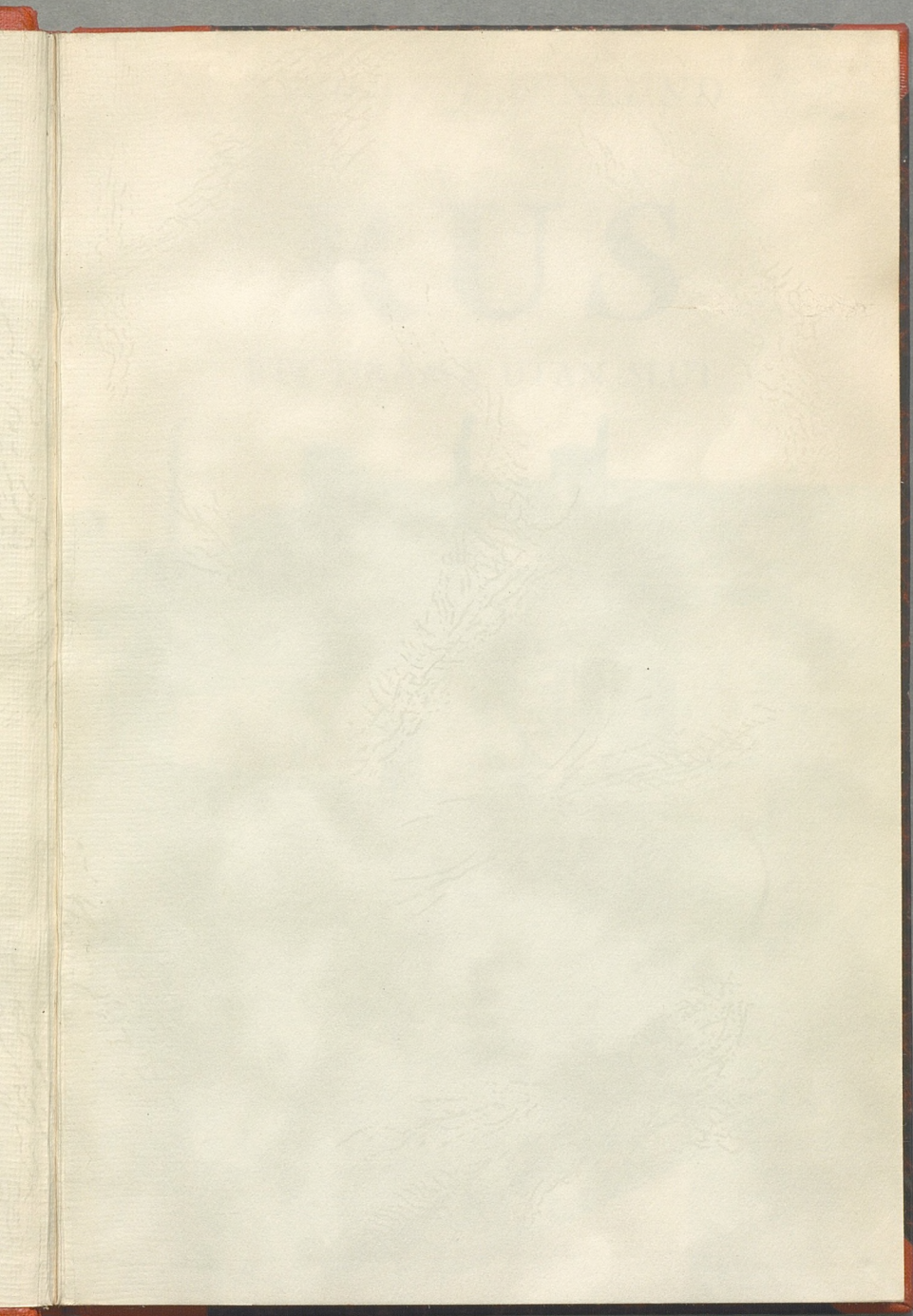
Small gold-stamped text or number at the bottom of the spine.

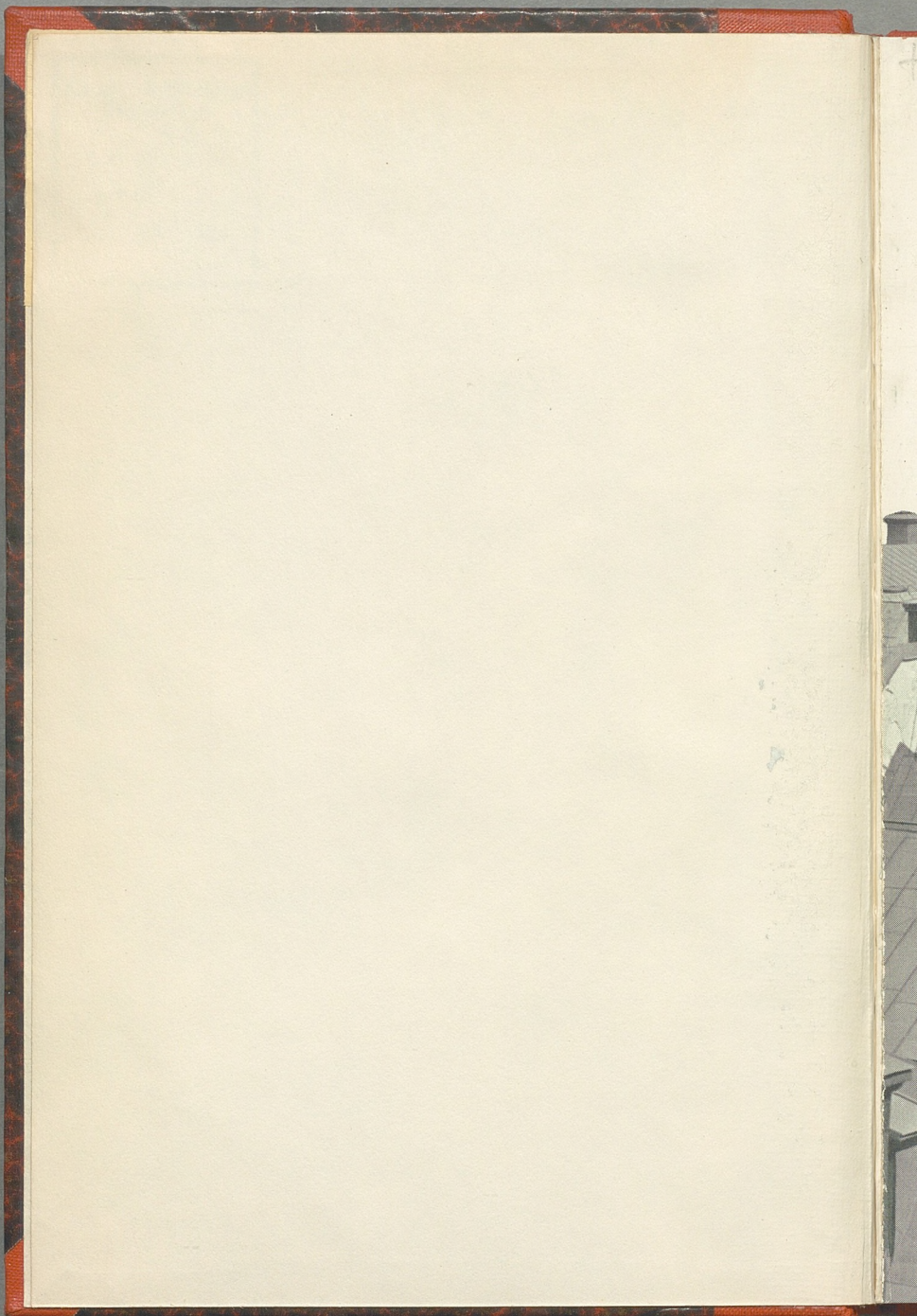
Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM

Witt.

So.

oram.

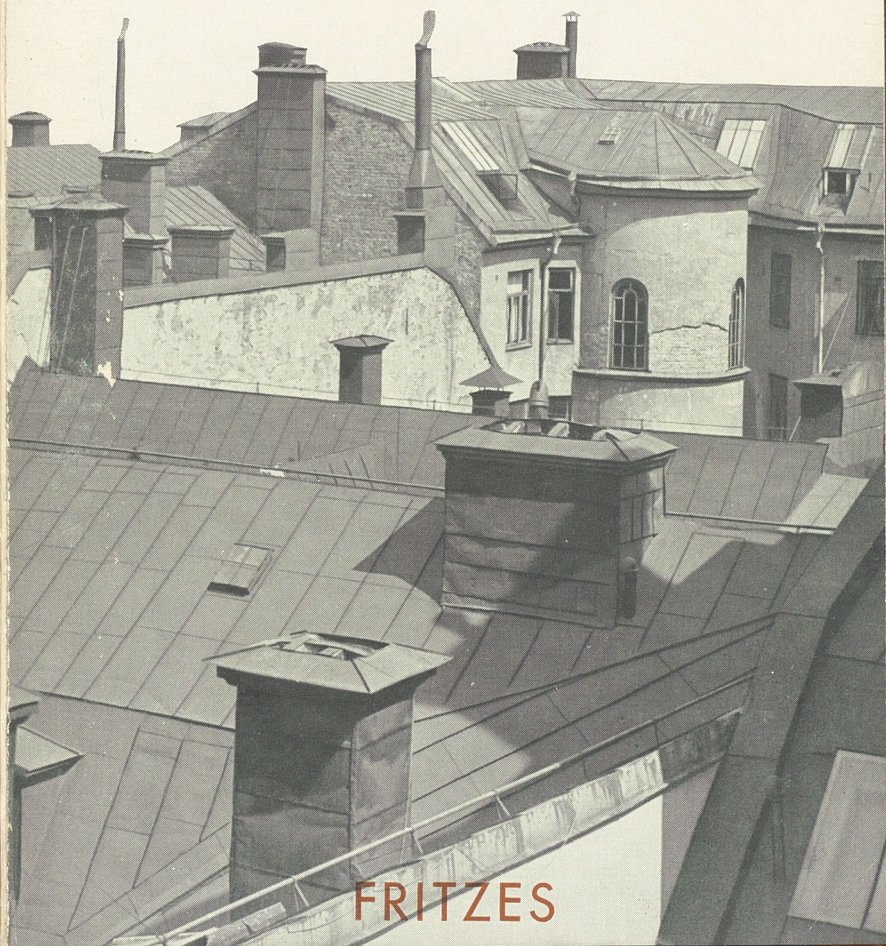

RUDOLF VÄRNLUND

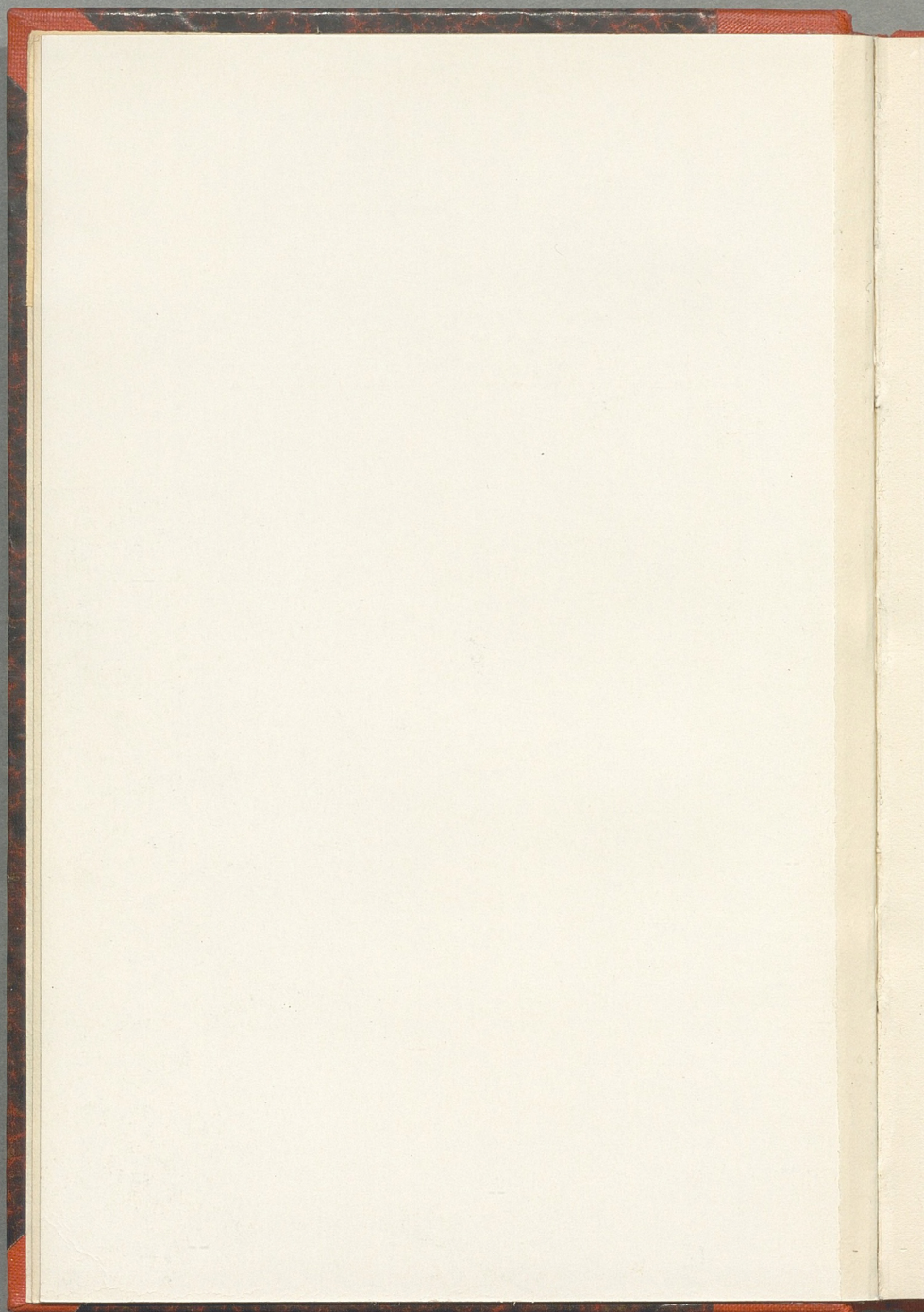
Sw.
Dra

RUS

ETT DRAMA UTAN SLUT

FRITZES

Rudolf Värnlund

RUS

ZETTERLUND & THELANDERS BOKTRYCKERI-A.-B.
STOCKHOLM 1943

Rudolf Värnlund

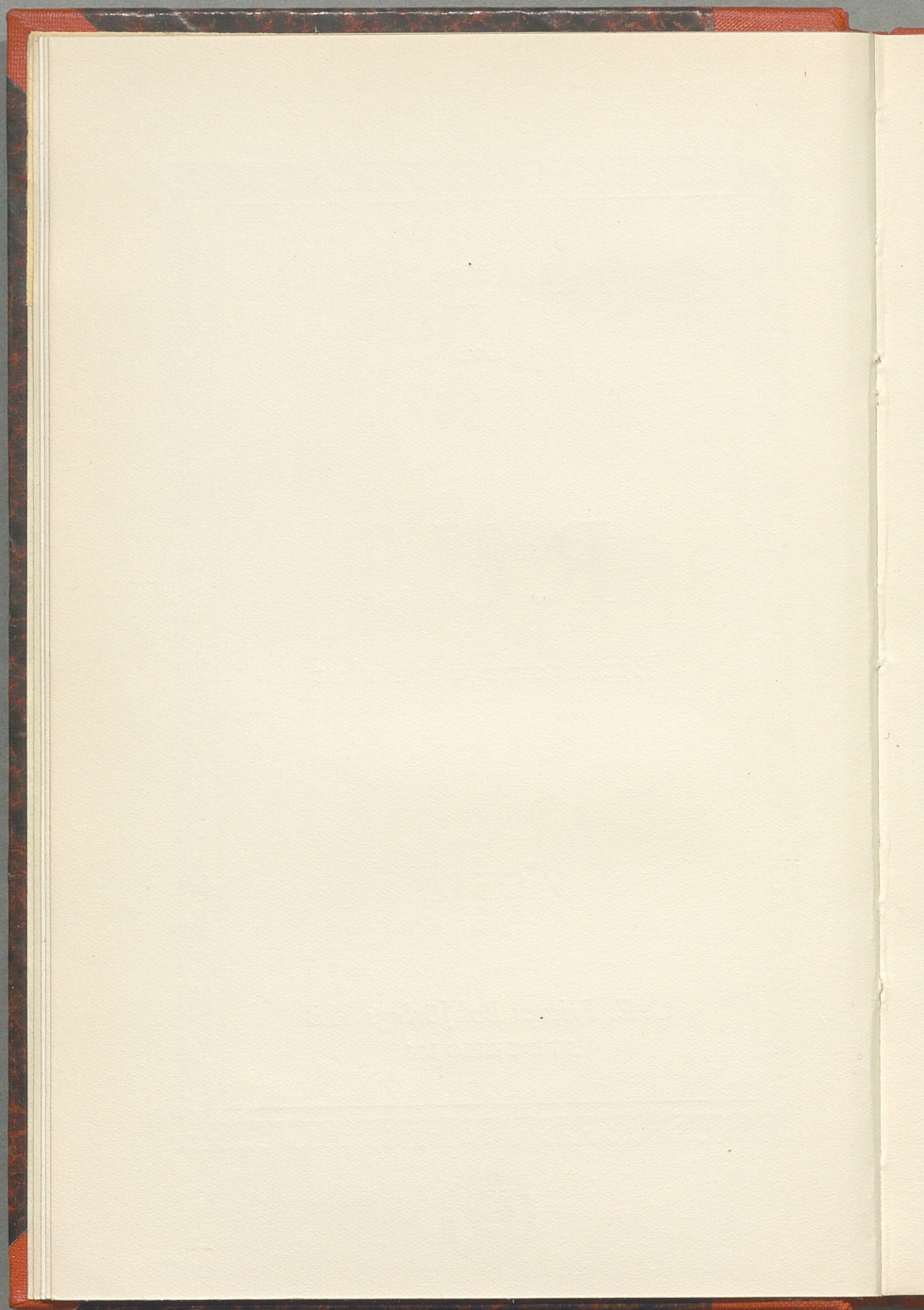
RUS

Ett drama utan slut

C. E. Fritzes Bokförlags AB
STOCKHOLM

PERSONERNA:

VERNER HARD
MONIKA HARD
HJALMAR ROGGE
ERNST ALEXIUS
THORIN WESTER
PROFESSORN
TJUVEN
KVINNAN
EN POLISMAN
EN HOTELLVAKTMÄSTARE
EN JUNGFRU
EN DETEKTIV

SCENBILDERNA:

Första akten: Makarna Hards vardagsrum.

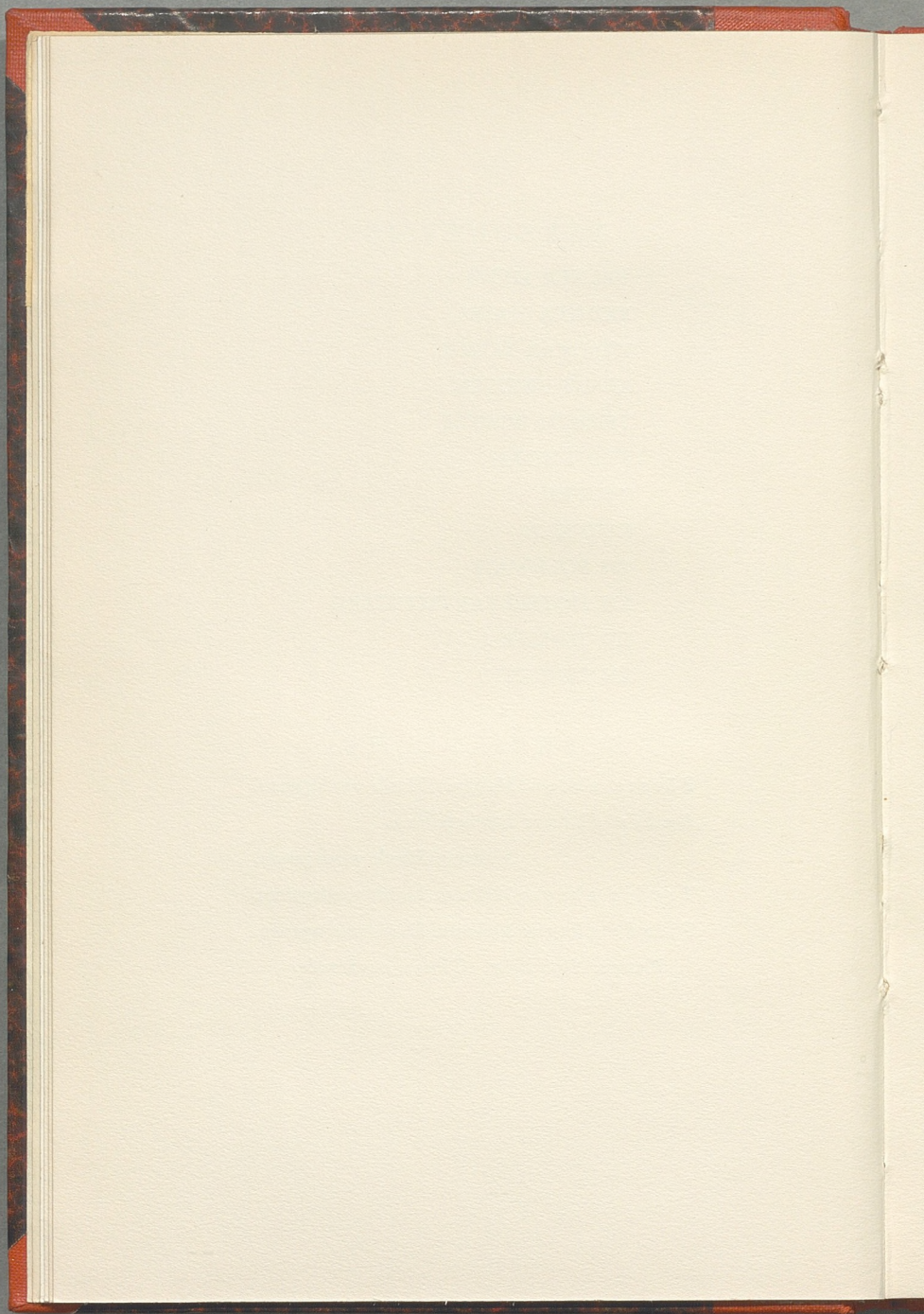
Andra akten: Ett hotellrum.

Makarna Hards vardagsrum.

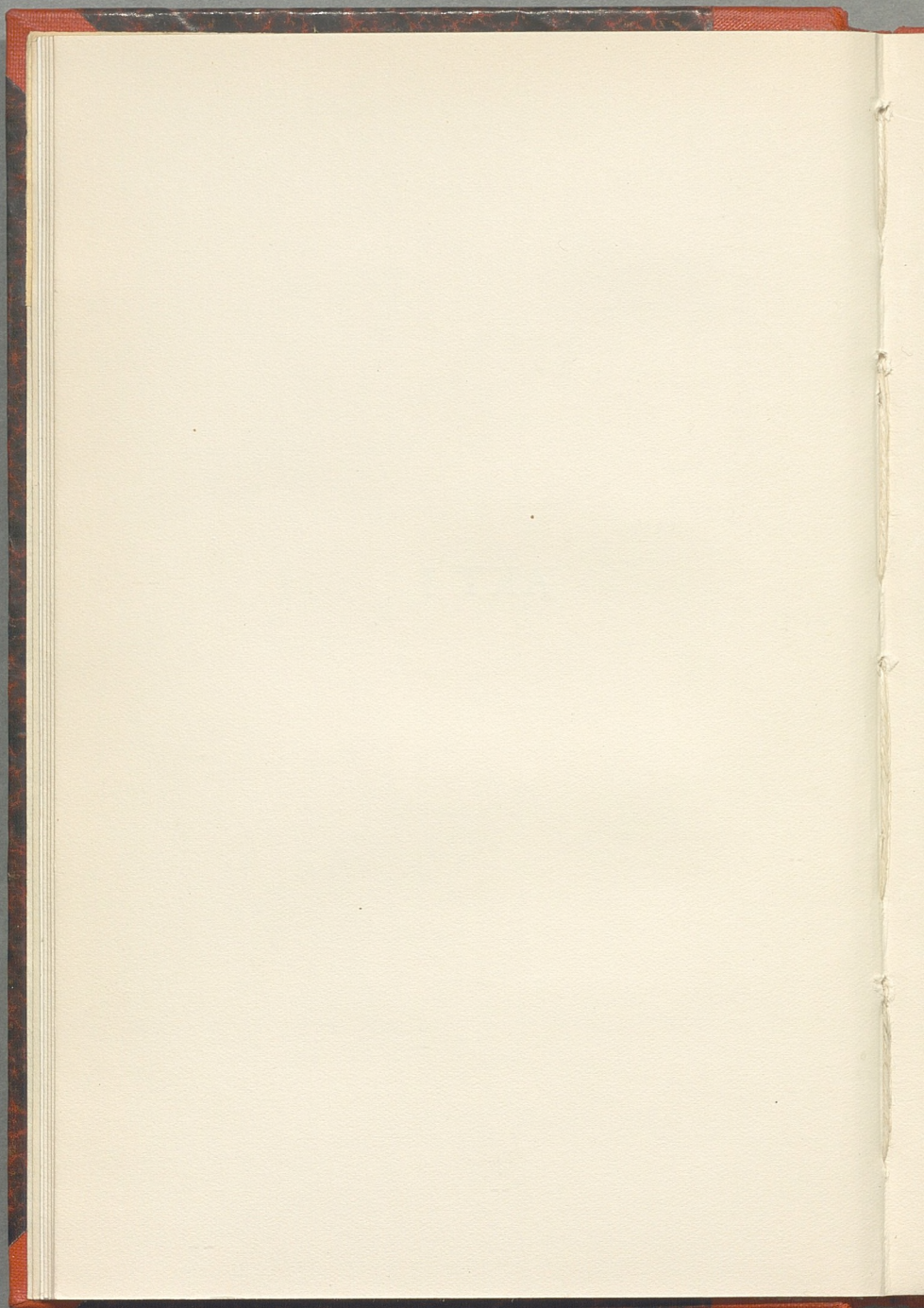
Tredje akten: Makarna Hards vardagsrum.

Fjärde akten: Makarna Hards vardagsrum.

Platsen: Stockholm. Tiden: nuvarande.

AKT I

FÖRSTA AKTEN

Vardagsrummet hos makarna Hard. Det är modernt, med så stora funkisfönster i fonden att de sträcka sig nästan tvärs över hela rummet. Möbleringen den sedvanliga i ett dylikt rum: rökbord, fåtöljer etc. Dörrar åt såväl höger som vänster.

Då ridån går upp är det skumt i rummet. Utanför fönstren sommarkvällsfärger, knallblått och solnedgångsrodnad. En del kaktéer på fönsterbrädet avteckna sig i fantastiska silhuetter mot kvällshimlen.

MONIKA

(ensam ett ögonblick. Hon står med ryggen åt publiken och ser ut genom fönstret, har armarna till hälften lyfta och händerna knutna tätt intill axlarna i en lidelsefull gest; hon talar undertryckt för sig själv som i ett behov av att ge uttryck för sitt inre)

Jag fattar det inte — fattar det inte — fattar det inte!
(Sänker armarna; långsammare, men lika passionerat)

Nej, ingen, ingen — ingen kan förstå det här!

JUNGFRUN

(kommer in med brev och tidningar i handen)

Ska jag tända ljuset, frun?

MONIKA

Vad —? Åh, jovisst, jovisst, nej, nej, inte än, Klary —

JUNGFRUN

(tänder, stiger fram med posten)

Här är kvällsposten och tidningarna, frun.

MONIKA

Jaså, jaha.

(Lever upp ett ögonblick, vänder sig snabbt, skyndar fram och bläddrar hastigt igenom breven, därpå slänger hon dem på bordet igen; resignerat, men med en underton av vrede)

Ingenting — fortfarande ingenting!

JUNGFRUN

(har gått bakåt mot dörren, där hon stannar tveksamt, är alltjämt en respektfull tjänsteande, men visar samtidigt en aning kvinnlig medkänsla)

Säg frun — borde frun inte underrätta polisen i alla fall?

MONIKA

(vänder sig bort, halvt för sig själv)

Polis — radioefterlysning — tidningsoffentlighet. — Och så nästa dag kanske han kommer tillbaka av sig själv!

Nej — nej!

(Det ringer, varvid Jungfrun skyndar ut. Monika går sakta, men med ett förväntansfullt spänt uttryck i ansiktet, närmare entrén. Thorin kommer in. De båda kvinnorna skynda mot och omfamna varandra. Monika är forcerad, Thorin lugnare)

MONIKA

Äntligen — käraste Thorin! Tack för att du kom!
Och, o gud, vad du ser frisk och duktig ut!

THORIN

Så har jag också haft ett par underbara veckor på västkusten.

MONIKA

Det kan jag tro. Men vad vill du ha först och främst? Kaffe? Te? En drink?

THORIN

Tack, en drink i så fall —

MONIKA

(går till entrén och ropar utåt, medan Thorin börjar lägga av sig ytterkläderna någonstans)

Klary, Klary, var snäll och ta in lite gin och vermut genast!

JUNGFRUN

(utanför)

Jaa, frun —

(Kort paus. Thorin tänder en cigarrett och sätter sig avvaktande, medan hon lite kisande betraktar Monika, som oroligt går av och an)

THORIN

Nåå, vad är det nu för en konstig historia du råkat ut för, kära Monika? Verner har försvunnit, skrev du?

MONIKA

Jaa — ja —

THORIN

Puts väck, bara? Utan att säga ett ord?

MONIKA

Jaa, utan ett ord —

THORIN

Med nån annan, förstås. Nån jäntunge.

MONIKA

Nej! Nej! Inte det, inte det!

THORIN

Hur kan du veta det? Verner är, om jag inte minns fel, fyrtiofyra fyllda. Och vid den åldern brukar de flesta män få nån galenskap i huvet. Eller nån annanstans — var nu de så kallade kärlekskanslorna sitter hos männen.

MONIKA

Inte Verner! Inte Verner! — Neej, om det hade varit någe så n t så skulle jag vetat det. Vetat, för resten! Vad säger det ordet för en kvinna? Jag skulle förstätt det helt enkelt, förstätt det utan vidare. Jag skulle känt det inom mig innan han försvann. Att han tänkte lämna mig. Att det var slut.

(Plötsligt vädjande)

Men Thorin! Du må s t e lova mig att ta den här saken på allvar! Du får inte skämta som vanligt.

THORIN

(springer impulsivt upp och ger Monika en snabb väninnekysss)

Åh, seså, seså, din lilla dumsnut, du v e t ju att jag inte är så lättfärdig som jag försöker verka!

(Går och sätter sig igen)

Men berätta nu.

(I detta ögonblick kommer Jungfrun in med flaskor och glas på en bricka; hon serverar under de närmaste tveksamma replikerna, tar därpå Thorins ytterkläder och försvinner)

MONIKA

Jag vill ju ingenting hellre. Men — ja, jag vet inte var jag ska börja —

THORIN

Börja från början. Eller vänta — Säg först, vad har du gjort för att få tag i honom?

MONIKA

Jag — eller rättare sagt Hjalmar Rogge —

THORIN

Jasså, du har träffat honom, då?

MONIKA

Han har visat sig som en mycket god vän under de här förskräckliga veckorna!

THORIN

Det begriper jag nog. Ja, ja, ta inte illa vid dig! Men vidare då? Vad har han gjort?

MONIKA

Allt som man kan tänka sig. Han har ringt till vart-
enda sjukhus i stan och småstäderna runt omkring också
— Södertälje, Uppsala, och de där — och hört efter om
de fått in någon som råkat ut för olycksfall — någon
kunde vara Verner. Och han har på ett mycket diskret
sätt — åh, han har varit mycket fin, Hjalmar! —
hört sig för hos alla Verners vänner. Alltsammans för-
gäves. Det enda han fått veta —

(tystnar hämmad, dricker, vilket även Thorin gör avvaktande)

THORIN

Nåå?

MONIKA

Verner tog ut två tusen kronor från banken samma dag han försvann.

THORIN

Och ändå tror du inte —? Nåja, att det är en annan kvinna med i spelet?

MONIKA

Det k a n det inte vara, har jag sagt! Ser du —

(Med ett djupt andedrag)

Jaa, du måste ju få veta det. Jag vill att du ska veta det. Jag har bara väntat på dig för att få anförtro mig åt nån — nån som ska förstå. Och ändå är det så svårt.

THORIN

Fast du och jag i hela vårt liv berättat varandra allt som två kvinnor kan berätta varann?

MONIKA

Ja, ja, ja, jag v e t att det är barnsligt. Att jag har så svårt att tala om det, menar jag. Men det här är så annorlunda än allt vi talat om förr. Och så gäller det ju inte bara mig — vad jag känner, vad jag tänker. Och dessutom — Herre gud, jag begriper det ju inte själv!

THORIN

Försök i alla fall förklara. Seså, börja bara. Sätter man bara i gång, så ger det ena det andra, och rätt vad det är ligger hela härvan utredd.

MONIKA

Det började nästan på dan tre veckor innan Verner försvann. Han förändrades på ett underligt sätt då —

THORIN

Nå, vidare då, vidare? På vad sätt förändrades han? Blev han dyster? Retlig? Elak?

MONIKA

Ja, det också. Alltsammans. Och ändå någe mera. Han — han —

(Tvekar)

Han blev på någe sätt kär i mig igen.

THORIN

Vad??

(Brister ut i ett spontant skratt)

O gud, o gud, o gud!

(Hejdar sig när hon märker att Monika rycker till och ser plågad ut, sträcker sig så fram och klappar henne kärleksfullt på handen)

Åh, förlåt, förlåt, käraste Monika, det var inte alls min mening att skratta åt dig. Eller Verner. Jag förstår mycket väl att Verner kan vara kär i dig. Men det lät i alla fall så komiskt — jag menar — efter tolv års äktenskap —

MONIKA

Det låter komiskt — det erkänner jag. Det verkar på någe sätt mot naturen att två människor älskar varann efter tolv års äktenskap —

THORIN

Man förändras ju, var och en på sitt sätt — man upphör att attrahera varann könsligt. Hur är det för resten med dig själv i det fallet?

MONIKA

(drar djupt efter andan, är allvarlig på ett halvt inåtvänt sätt, som om hon tänker igenom sina egna känslor)

Jag har inte älskat Verner de sista åren. Inte så som jag älskade honom förr, inte med den där brinnande självuppgivenheten man är mäktig bara en gång i sitt liv —

THORIN

Ser du — ser du.

MONIKA

Jag har högaktat honom som människa. Och beundrat honom som vetenskapsman, allra helst de sista åren då han börjat göra sina stora upptäckter. Ibland — ja, gud ska veta att jag ibland tyckt han verkat en fullkomlig övermänniska! Så överlägsen att jag känt mig själv liten och futtig, så stor i sitt kunnande, så absolut, så ärlig — att jag ibland önskat honom mindre, så jag skulle slippa se upp till honom jämt.

THORIN

Ja, ja, visst är han stor, det kan väl ingen förneka, man har ju för resten nämnt honom som kandidat till Nobelpriset i ett par års tid. Så det, så. Men i fråga om den här saken —

Vet du, Monika, det är ju alldeles självklart att han fått reda på din historia till Hjalmar Rogge!

MONIKA

(stelnar till)

Min historia.

THORIN

Har du inte det, då?

MONIKA

Absolut inte.

THORIN

Du behöver inte ljuga för mig, eftersom du vet att du kan lita på mig. Och du har i alla fall varit mycket god vän med Hjalmar!

MONIKA

För all del. Men en kvinna kan väl vara god vän med en man utan att strax gå och lägga sig med honom.

THORIN

De flesta män är så funtade att de blir svartsjuka till och med på en hund eller en katt, som en kvinna tycker om. Så mycket hellre då på en man. Och helst en sån man som Hjalmar.

Och för resten, kära Monika — om det varit någe mellan dig och honom eller inte, det spelar ingen roll. Verner skulle i alla fall varit en idiot om han inte märkt att Hjalmar åtminstone är kär, alldeles blyxtkär i dig.

MONIKA

Han har märkt det. Han vet det.

(Reser sig, som om oron börjar spränga inom henne igen, och gör några slag över golvet)

Ähja, han vet, han vet! Han såg det från början. Och han skämtade om det. Då förstår du —! För när en man kan skämta med att en annan är kär i hans hustru, då är han själv — Ja, ja, om inte direkt kallsinnig, inte direkt likgiltig, så —

THORIN

Så tempererad i sina känslor.

MONIKA

Just det, ja. Tempererad. Det är vad Verner varit gentemot mig. Och jag gentemot honom. Och därför kan det inte vara på grund av svartsjuka som han försvunnit. Och inte därför som han förändrades så där plötsligt. Neej, det måste ligga något annat bakom, något — något som jag inte vet nånting om!

THORIN

Om du äntligen skulle ta och berätta — berätta lite mera i detalj om tiden före?

MONIKA

Jag vill ju ingenting hellre. Men det är så svårt.

(Drar djupt efter andan)

Ser du — En eftermiddag kom han hem tidigare än han brukar från laboratoriet. Och bara det var ju underligt — han brukade ju alltid glömma bort tiden och stanna för att fullfölja nån undersökning. Jag märkte genast att det var något konstigt med honom. Och jag frågade om det hänt nånting. Nej, nej, sa han, det hade inte hänt nånting. Men hela tiden såg han på mig, han såg på mig som — som — Åh, herre gud, han såg på mig precis på samma sätt som under första tiden av vår bekantskap! Det låg kärlek i hans ögon. Och mer ändå — passion, begär! Ja, ja, det var sannerligen inga banala äktamanskänslor som rörde sig inom honom just då!

THORIN

(nästan girigt nyfiken)

Och du då — vad kände du i det ögonblicket?

MONIKA

Vad skulle du ha känt, tror du?

THORIN

Tjaa — jag skulle känt mig smickrad, antar jag.

MONIKA

Smickrad — smickrad? Jaa, jag antar att de flesta människor skulle tro att en kvinna känner sig smickrad av att en man ser på henne på det sättet.

THORIN

Gjorde du inte det då?

MONIKA

(med brutal uppriktighet)

Nej! Jag hatade honom!

THORIN

Hatade —?

MONIKA

Ja, ja, ja! Jag hatade honom den dan! Och dan efter! Och dan därpå! Hatade honom så som jag aldrig trott det möjligt att hata nån människa!

(Stämmer ner tonen en aning, men bibehåller alltjämt den undertryckta lidelsen)

Hans sätt att se på mig gjorde mig liksom till en hona bara. Och det tycker man kanske om när man är ung och faktiskt bara är en hona. Men när man varit gift så länge, när man i alla fall blivit äldre — Jaa — det förnedrade mig att han såg på mig så där. Det drog ner mig, det stal min värdighet. Jag var inte längre en människa för honom.

THORIN

Jag förstår att du stötte tillbaka honom?

MONIKA

Jaa! Jag stötte honom ifrån mig!

(Slår sig upprepade gånger med handen för bröstet)

Och jag hade rätt till det! Rätt! Rätt! Rätt!

(Stämmer åter ner tonen)

Men det underliga är att jag på samma gång tyckte att jag gjorde fel, att jag begick ett brott! O gud, vad vi

kvinnor ändå är bundna vid våra köns känslor, vilka slavar vi är i själen, slavar under föreställningen att man en har rätt att äga oss, att ta oss, när han vill och har lust, om också bara av en nyck!

THORIN

Om jag fattat dig rätt så var det i alla fall inte bara en nyck han gripits av.

MONIKA

Det var ingen nyck. Jag förstod det efteråt. Åh, för resten — jag begrep det redan från första ögonblicket, om jag ska vara uppriktig. Kanske det var det som stötte mig. Eller skrämde mig! En sån där plötsligt uppflammande lidelse hos en man som man känt som en välbalanserad, eftertänksam — ja, nästan alltför förnuftig människa. Den skrämde mig. Och kom mig att hata honom just för att den skrämde mig. Och förnedrade mig.

(Liksom pinad av att hon invecklar sig i motsägelser)

O gud, för resten, vad jag avskyr alltsammans nu! Hans plötsliga passion. Och mitt eget hat. Och att jag inte begrep nånting och fortfarande inte kan begripa nånting. Och ändå kommer jag inte från'et! Nej, jag kommer inte från'et! Det är som om jag har en oavbruten pinande fråga inom mig —

(Skiftar impulsivt)

Vet du vad, Thorin?

THORIN

Neej —?

MONIKA

Joo, nu efteråt — sen han försvunnit — har jag tänkt att allting blev så intrasslat, så invecklat, för mig därför att det egentligen inte var mig, mig som människa, som hustru, han grep efter, utan — ja, nånting som jag liksom representerade för honom.

THORIN

Vad skulle det vara?

MONIKA

Jag vet inte. Livet kanske. Livet i allmänhet. Eller hans egen ungdom. Den ungdom han upplevde tillsammans med mig. Nånting som jag inte så där utan vidare kunde omforma mig till —

THORIN

Men försökte du aldrig med list —? Ja, ja, du först år —! För en kvinna är det ju så lätt att h y c k l a en smula — fast inte alls i nån o n d avsikt, menar jag! — och ge sig åt en man och sen — efteråt, när han blivit mättad och blid av sig — liksom lirka hemligheterna ur honom.

MONIKA

Jo, jag försökte. När jag kommit över den första chocken och förstått att det där begäret efter mig innebar något allvarligt för honom — ja, något mer än allvarligt, något f r u k t a n s v ä r t, något a v g ö r a n d e —

(Med ens nästan klagande)

Åh Thorin, kära Thorin, du får inte tro att jag över-

driver, att jag blivit hysterisk! Det var så, som jag säger. Han gick här hemma och såg ut som en människa som plötsligt blivit blind, som famlade efter nånting som hon inte längre kan se, gripa omkring, hålla fast med sinna! Och när det äntligen gick upp för mig riktigt, riktigt, då försökte jag det sätt du talade om, o gud, så jag försökte!

THORIN

(reser sig, liksom smittad av väninnans nervositet)

Men då, då hade han knutit sig för dig, menar du?

MONIKA

Just det. Jag vet inte om han redan slocknat, brunnit ut av sig själv, eller hur man ska kalla det. Men vi kunde inte längre mötas!

Vet du, finns det något värre helvete än att leva tillsammans med en människa dagligen och ändå inte kunna möta henne, hjärta mot hjärta?

THORIN

Jag vet, jag vet. Man går i samma bostad, man kanske till och med ligger i samma säng. Men ändå är man så oändligt långt borta från varann. Man existerar nog för varann, man är liksom inte riktigt levande för varann i alla fall. Jag minns väl när jag själv —

(Med en axelryckning)

Men herre gud, mina gamla historier struntar vi i. Säg mig i stället — vet du ingenting mera, nånting som kan ge ett verkligt uppslag till varför han försvann?

MONIKA

Ingenting — De sista dagarna gick han här som vanligt, som förr — kanske bara lite allvarligare. Och då tänkte jag att det där häftiga närmandet berott på nån slags inre upphetsning. Det hände ju förr i tiden, när han höll på med någe svårt experiment eller skulle lösa någe problem, att hans erotiska känslor flammade häftigare än annars. Men efteråt — sen han försvunnit —

(Bryter ut i dov förbittring)

O gud, det där efteråt, efteråt, som man alltid kommer till! Först när man förlorat nånting förstår man hur man värderat det —!

(Det ringer. Och eftersom båda kvinnorna äro rätt så högspända reagera de känsligt för ljudet)

THORIN

Det kommer nån, tycks det.

MONIKA

(efter en blick på klockan)

Det är troligen Hjalmar. Han brukar titta in vid den här tiden.

THORIN

Såå — B r u k a r han det.

MONIKA

(lite retligt)

Nej, Thorin, lägg bort den där tonen när du talar om Hjalmar och mig. Jag tycker om honom. Och om Verner varit bara lite, lite mindre värd som människa än han är, så kanske Hjalmar varit m e r a än en vän för mig. Men som det nu är —

THORIN

(skrattar lågt, dock utan elakhet)

Äh, jag förstår, jag förstår. Vi leker ju alltid med såna där tankar, både män och kvinnor. Det hör till naturen —

JUNGFRUN

(i dörren)

Herr Rogge söker frun.

MONIKA

Det är bra. Bed honom stiga in.

JUNGFRUN

Ja, frun.

(Försvinner)

THORIN

Då var det alltså han.

MONIKA

(tillknäppt)

Som jag sa.

(Hjalmar Rogge kommer in. Han har inte ögon för annat än Monika, som står närmast dörren, skyndar ivrigt fram till henne)

HJALMAR

God dag, god dag, k ä r a s t e Monika —

(Då han fattar hennes händer och böjer sig för att kyssa dem drar hon undan dem, varvid han ser upp, lite förvånad, som om han varit van vid att få visa denna ömhetsgest)

Men vad är det, Monika, varför —?

(När hon leende skakar på huvudet och gör en nick åt Thorins håll
ser han dit, råtar strax upp sig och vänder sig lite besvärat
mot henne)

Men se Thorin! Är du häruppe?

THORIN

Som du ser.

(Till Monika)

Jag kanske borde ge mig i väg, Monika?

MONIKA

Var inte dum nu, Thorin. Det är klart att du ska
stanna hos mig i kväll.

Slå dig ner, Hjalmar, och servera dig vad du vill ha.
Ska jag säga till om en grogg, kanske?

HJALMAR

Nej tack —

(Kort paus, medan de slå sig ner, och Hjalmar slår upp en drink åt
sig. Stämningen en aning besvärat trevande)

MONIKA

Har du fått reda på någe nytt, Hjalmar?

HJALMAR

Neej — men —

MONIKA

Varför tvekar du så där?

HJALMAR

Jag har gjort någe som du kanske inte kommer att
tycka om.

MONIKA

Vad då?

HJALMAR

Joo, ser du — Eftersom du inte ville ha den vanliga polisen inblandad så engagerade jag en privatdetektiv att forska i saken. Han kommer hit för att rapportera i kväll —

(Då hon reagerar genom att resa sig till hälften)

Åh, jag ser att du inte tycker om det!

MONIKA

Det är så snaskigt att en privatdetektiv ska snoka i Verners affärer och handlingar!

HJALMAR

Men någe måste vi ju göra till sist! Det kan inte fortgå som hittills!

THORIN

Om du tänker efter så har han rätt, Monika. Är det inte bättre att få veta till och med det värsta än att sväva i ovisshet?

HJALMAR

(ivrig, glad åt medhålet)

Ja, inte sant! Och så måste man tänka på att en man av sån betydelse som Verner Hard — ja, en sån man kan man inte så där utan vidare strunta i! Det kan ha hänt honom någonting. Han kan ha förlorat minnet. Han kan ha gripits av tillfällig sinnesförvirring —

MONIKA

(reser sig häftigt)

Nej, nej! O gud!

H J A L M A R

Men man v e t ju aldrig —

M O N I K A

(har stannat några steg från bordet, står och ser på honom inträngande och tyst, vilket gör honom förvirrad; till sist)

Du v e t nånting ändå! Jag ser det på dig! V a d vet du?

H J A L M A R

Ingenting — ingenting! Herre gud — man hör ju bara så många underliga rykten!

M O N I K A

Vad för slags rykten?

H J A L M A R

Alla möjliga slags — Man träffar bekanta och bekantas bekanta. Den ena har hört det, den andra det. Men — äsch, det är naturligtvis bara p r a t alltsammans!

M O N I K A

Varför pratar du själv utan att s ä g a nånting? V a d är det man påstår?

T H O R I N

Men kära Monika, den saken ligger väl nära till hands —

H J A L M A R

Man påstår att Verner och du —

M O N I K A

Att Verner och jag?

HJALMAR

Att ni kommit ihop er på någe sätt. Så han fått nån slags kris — ett sammanbrott, eller vad man ska kalla det — och tappat balansen —

MONIKA

(upprivet)

Så tarvligt, så tarvligt! O gud, så tarvligt!

THORIN

Och ändå är det ju så. Du har själv sagt det hela tiden.

MONIKA

Nej, nej, inte det i alla fall! Ingenting så där banalt.

(Fnyser föraktfullt)

Man kanske rent av tror att jag bedragit honom, vad? Att han upptäckt det! Och i förtvivlan gett sig ut att supa och svira, precis som en primitiv buse eller ett staccars kräk till karl! O gud, så sjaskigt, så sjaskigt!

THORIN

En man behöver inte vara så primitiv för att begå dumheter i förtvivlan —

(Det ringer. Alla vända sig mot entrén, avvaktande)

MONIKA

(spydigt)

Seså, nu är förstas din vän detektiven här, Hjalmar.

HJALMAR

Förlåt mig, Monika, om jag gjort någe galet så är det av omtanke om dig.

MONIKA

Inte av — fiendskap mot Verner?

HJALMAR

Nej, jag försäkrar dig, jag försäkrar —!

JUNGFRUN

(in i dörren)

Det är en herre här som säger att han kommer på uppdrag av herr Rogge.

MONIKA

(i en slags uppsluppen desperation)

Nå, för guds skull, ta in människan då, ta in honom bara, så får vi åtminstone se på underdjuret!

(Jungfrun försvinner)

HJALMAR

(tar ett par steg närmare Monika, vädjande)

Kom ihåg, Monika, att vad som än hänt eller händer — v a d vi än får veta, om vi får reda på någe — så —

MONIKA

(drar sig lite undan, otåligt)

Ja, ja, ja. Låt oss bara inte göra oss löjlige!

(Detektiven in. Det är gärna en lite fjantig karl, som dock i vetenskapen om att han har något av betydelse att meddela de innevarande då och då intar en stram hållning och ibland njuter av det dramatiska i situationen, vars medelpunkt han är. Han stannar först vid dörren och bugar sig ceremoniöst för alla)

DETEKTIVEN

Ramstedt. — Ramstedt. — God dag, herr Rogge. — Hm, får jag lov att fråga vilken av damerna som är —

MONIKA

(kort och reserverad i hela början av scenen)

Det är jag som är fru Hard.

DETEKTIVEN

Javisst, javisst, jag borde sett — Någe visst i apparitionen, ett uttryck av —

MONIKA

Var snäll och fatta er kort, min herre. Herr Rogge har gett er ett visst uppdrag, inte sant. Vad har ni att meddela angående det?

DETEKTIVEN

En hel del, min fru, en hel del. Tålamod bara —
t å l a m o d.

(Mycket omständligt, som bara en man som vilken i hög grad uppskattar sina egna prestationer, fiskar han upp en stor anteckningsbok ur en medhavd portfölj, men blir sedan stående med denna i handen och ser sig kring, tydligen för att bli ombedd att sitta ner)

Åhum — om jag kunde få föreslå — Det kanske vore trevligare för oss alla —

MONIKA

Nå, sitt, sitt, för all del!

(Med en suck)

Ja, herre gud, det här kommer kanske annars att fresta lika mycket på benen som på tålamodet!

(Alla sätta sig. Detektiven slår upp anteckningsboken, vänder sökande bladen — han »säljer sitt nummer», som det heter på cirkuspråk — och ser från den ene till den andre, liksom för att konstatera att där finns tillbörlig uppmärksamhet)

DETEKTIVEN

Det var alltså angående docenten herr Verner Hard, för närvarande anställd såsom laboratoriechef vid Schultzes kemiska fabriker —

MONIKA

Hoppa över inledningen är ni snäll.

DETEKTIVEN

(oberörd)

— och som på eftermiddagen den 27 juli försvann från sitt hem och sin arbetsplats och därefter inte hörts av —

MONIKA

Men k a n ni inte säga enkelt och klart vad ni vet?

DETEKTIVEN

Jag vet allt om hans förehavanden.

MONIKA

Allt —?!

DETEKTIVEN

Praktiskt taget. Alltså. Strax före klockan tre infann han sig på sin bank, där han tog ut två tusen kronor på sitt konto. Bara tio minuter senare kom han till restaurang Anglais, där han är väl känd. Han intog en mycket hastig måltid, verkade hela tiden som hade han bråttom, men förtärde hela sin spritranson. Omkring klockan fyra finner vi honom på Riche, bara ett litet stycke därifrån. Han åt där också och tog som på Anglais ut allt han hade att få i spritväg —

(Då Monika reagerar av häpnad)

Ville ni säga någe, min fru?

MONIKA

Nej, nej, fortsätt bara.

DETEKTIVEN

Alltså på Riche, ja. Personalen där kände honom inte, men vaktmästaren mindes hans signalement därför att han verkade så underlig —

MONIKA

Underlig? Hur så?

DETEKTIVEN

Under de första minuterna åt han med glupande aptit och svepte i sig sju och en halv centiliter brännvin —

THORIN

(avbryter häpen)

Kors i himlens namn! Och det skulle vara Verner Hard!

DETEKTIVEN

— men därefter föll han i tankar, som vaktmästaren uttrycker saken, han blev frånvarande, satt och stirrade och bara petade i maten. Men —

(Lite mera dramatiskt)

— några minuter senare sker åter ett omslag mitt herrskap! Han beställer in en flaska rödvin. Han dricker fort. Han pratar nonsens med vaktmästaren om det vackra vädret. Då vinet tagit slut beställer han in kaffe och konjak av bästa märke. Det verkar som om han tänker sitta kvar länge och njuta. Men helt plötsligt grips han av otålighet, han begär sin nota, betalar, sveper

i sig konjaken, men lämnar kaffet orört, och rusar i väg
hals över huvud —

MONIKA

(reser sig, upprörd och tvivlande)

Men är ni — är ni alldeles säker på att mannen på
Riche var —?

DETEKTIVEN

Fullkomligt, min fru, fullkomligt. Efter Riche har vi
en lucka på några timmar, men han måste ha besökt ännu
flera näringsställen, ty vid elvatiden uppenbarar han sig
på Den gyldene freden, där han uppträder så — hm —
forcerat att han blir avvisad —

MONIKA

Då var det inte han! Nej, nej, det kan inte
varit han!

DETEKTIVEN

Förlåt frun —

MONIKA

Han var nervös och underlig den sista tiden — ja, ja,
ja! — men han har alltid varit måttligheten själv, han
har alltid avskytt överdrivet bruk av sprit! Han skulle
aldrig förnedra sig till att supa sig full!

DETEKTIVEN

Er man presenterade sig på Freden, min fru!
Han insisterade på att bli serverad och vädjade till hov-
mästarinnan och gästerna, medan han högt talade om sitt
namn och visade visitkort och brev. Det väckte en pin-
sam uppmärksamhet, därför att hans namn är så känt —

MONIKA

(överretad)

Det är bra, bra, bra! Men nu vill jag inte höra talas mera om saken! Herre gud, en fullvuxen karl kan väl få ta sig ett rejält rus en gång utan att det görs ett sånt nummer av'et!

(Hon vänder sig från de övriga. Detektiven ser frågande mot Hjalmar. Denne reser sig, går fram till Monika och lägger liksom varsamt handen på hennes arm)

HJALMAR

Hör på Monika —

MONIKA

Nej, nej, jag vill inte! Det är svineri, det här, svineri!

HJALMAR

När du en gång börja t höra sanningen kommer du att ångra att du inte hört den hel och hållen.

THORIN

Det gör man alltid.

MONIKA

(gör några slag över golvet, tveksam och vankelmödig)

Säger ni det, säger ni det?

(Stannar, får ett desperat, nästan hårt uttryck över sig)

Nå, låt gå då! Sätt i gång igen, ni där!

DETEKTIVEN

(fortsätter, läsande från papperen med nervös brådska, vilket inte utesluter att han försöker agera fram vissa poänger)

Alltså, mitt herrskap — Den natten, natten den 27 juli, logerade docenten Hard på ett obskyrt hotell i Klara-

kvarteren, där han skrev in sig under sitt rätta namn, fast han hade en viss svårighet att hålla i pennan. Där blev han följande morgon bekant med Ernst Alexius. Denne Alexius är en tämligen ökad individ. Till professionen har han varit musiker — violinist — och i sin ungdom spelat i Konsertföreningen, men under de senaste tio åren har han förfallit till notorisk alkoholism och vid upprepade tillfällen varit intagen på anstalter —

MONIKA

(avbryter åter överretad)

Är det alldeles nödvändigt att ni uppehåller er vid —?

DETEKTIVEN

Det är det, fru Hard. Om ni skall få resten riktigt klart för er.

(Åter med professionell svada)

I denne Alexius sällskap har er man sedan tillbringat det mesta av sin tid. De stannade på Klarahotellet till eftermiddagen den 29, då de blev — hm — avflockade därifrån på grund av det oväsen de förde. På kvällen hyrde de två små rum i ett hotell i Gamla stan. Där stannade de —

(Hejdar sig en sekund, sedan lite servilt)

Ja, förlåt, mitt herrskap, men det är ju sanningen ni vill veta?

HJALMAR

Ja, ja, fortsatt bara!

DETEKTIVEN

Nå. Det vill synas som om de framlevt hela tiden i ett ständigt rus. Städerskan kan inte minnas en enda

kväll då de inte kom hem dragna eller haft sprit med sig och suttit och pokulerat, spelat och pratat halva nätterna. Denne Alexius tycks, inom parentes sagt, fru Hard, ha fått någe ödesdigert grepp om er make. Den 9 augusti får de sällskap med en så kallad allmän kvinna vid namn Hilda Bomander, som skriver in sig på hotellet såsom Alexius hustru. Hon lever också på er mans pengar. Vidare får de oavbrutna besök av en hel del andra skumraskfigurer, spritlangare och dylika typer. Beträffande nu kvinnan Bomander —

MONIKA

(avbryter åter, nervös och upphetsad, churu hon genom sitt krampaktiga försök att behärska sig närmast verkar brutal)

Jag vill inte höra några utredningar om den där kvinnan! Säg bara — var är min make just nu?

DETEKTIVEN

Äh, fru Hard, betänk då att vi bara haft tre dagar på oss —

MONIKA

Ni vet alltså inte var han är?

DETEKTIVEN

(reser sig, ser lite skyggt frågande från Hjalmar till Thorin; sedan åter mot Monika, så mjukt, inställsamt han kan)

Det sista vi vet är att han för tre dagar sen blev anhållen för fylleri långt uppe på Söder. Han släpptes ur finkan på morgonen, men återvände inte till hotellet. Alexius har också försvunnit. Men vi söker — vi söker — och får vi bara en dag eller två på oss —

MONIKA

Nog nu, nog nu!

(Efter ett ögonblicks paus, ansträngt)

Ni — ni kan skicka mig räkningen — för era undersökningar — när ni vill —

DETEKTIVEN

Men bästa fru Hard, är det verkligen er mening att vi ska avbryta —?

MONIKA

Jag vill inte veta mera! Nej, nej, jag vill inte veta mera! Gå bara, gå bara!

DETEKTIVEN

Jaa då så — ja, som sagt — adjö — adjö —

(Medan han förflyttar sig baklänges ut ur rummet ser han emellertid frågande på Hjalmar. Denne ser mot Monika och tvekar, men följer sedan skyndsamt Detektiven ut. Thorin släcker den cigarrett hon rökt på, lutar sig framåt och följer Monika med blicken, medan denna går nervöst av och an i rummet)

THORIN

Jaa, kära Monika, det var ju faktiskt en ganska häpnadsväckande historia.

MONIKA

Häpnadsväckande! Det är inte nog! Den var otrolig! Omöjlig! Absurd!

THORIN

Äh, jag vet inte det, kära du. De flesta män grips någon gång i livet av en alldeles obetvinglig lust att slita sig loss —

MONIKA

Loss? Från vad?

THORIN

Från allt tvång, alla skyldigheter. De vill kasta sig ut i nåt slags fantastiskt liv som är alldeles olikt det som de levt förr —

MONIKA

Men Verner är en undantagsmänniska —

THORIN

Det som jag sa kanske gäller undantagsmänniskorna mer än andra — män som alltid levt i hög själslig spänning, som just Verner.

MONIKA

Men det skulle inte förklara hans beteende mot mig i n n a n han gav sig i väg, hans underliga friande —

THORIN

Varför inte? Om han hade skuldkänslor?

MONIKA

Skuldkänslor?

THORIN

Ja — herre gud! — om han kände att han ville ge sig i väg och inom sig visste att han skulle göra det, då är det inte omöjligt att han just därför visade sig särskilt uppmärksam mot dig. För att försöka binda sig själv kvar. Eller liksom be om förlåtelse i förväg —

(Hjalmar återkommer härunder, stannar vid dörren och betraktar uppmärksamt Monika)

MONIKA

Nej, nej, så var det inte! Så var det inte! Det fanns ingen skuld i hans ögon när han såg på mig! Ingen

skuld i hans röst när han talade till mig! Nej, han ville mig något. Han begärde något av mig. Och jag förstod inte —

(Slår om, som om både hennes leda och stolthet väckts)

Äsch, för resten! Vad jag är trött, trött, trött på allsammans!

H J A L M A R

Det har du full rätt att vara! När en man bär sig åt på det där sättet kan han inte vänta att en kvinna ska tänka på honom längre!

P a u s

M O N I K A

(tankfullt)

Det är kanske inte det så mycket — hur han burit sig åt. Men om det var någe särskilt som drev honom i väg och han inte ansåg mig värd att få veta det, dela det — varför skulle då jag pina mig med att grubbla på saken?

(Med stegrad lidelse igen)

Ja, ja, han må ha sin kris — han må ha sin kris i fred för mig!

H J A L M A R

(tar impulsivt ett par steg framåt och griper passionerat tag i hennes händer)

Men Monika! Nu när du vet allting — när du vet hur han burit sig åt —!

M O N I K A

(gör sig lös; med strävt tonfall)

Nej, Hjalmar, jag har ännu inte gett dig rätt att se på

mig så där! Med äganderättskänslor i ögonen. Och för
resten —

(Skrattar till, lite forcerat)

Nej, vad är det här för begravningsstämning egentligen? Vet ni — vi följer min kära mans exempel och slår oss lösa! Vi gör oss en glad kväll tillsammans! Och dricker champagne! Och dansar! Dansar!

(Sträcker ut armarna, kännande på sin egen styrka)

Ja, herre gud, ja! Varför skulle man inte dansa, dansa? När man fortfarande är så ung, så stark?

(Snabbt, först mot Hjalmar, sedan mot Thorin)

Seså, herr gravallvarlig, ring upp någe trevligt ställe och beställ bord åt oss! För ni går ju med, säg? Båda två?

THORIN

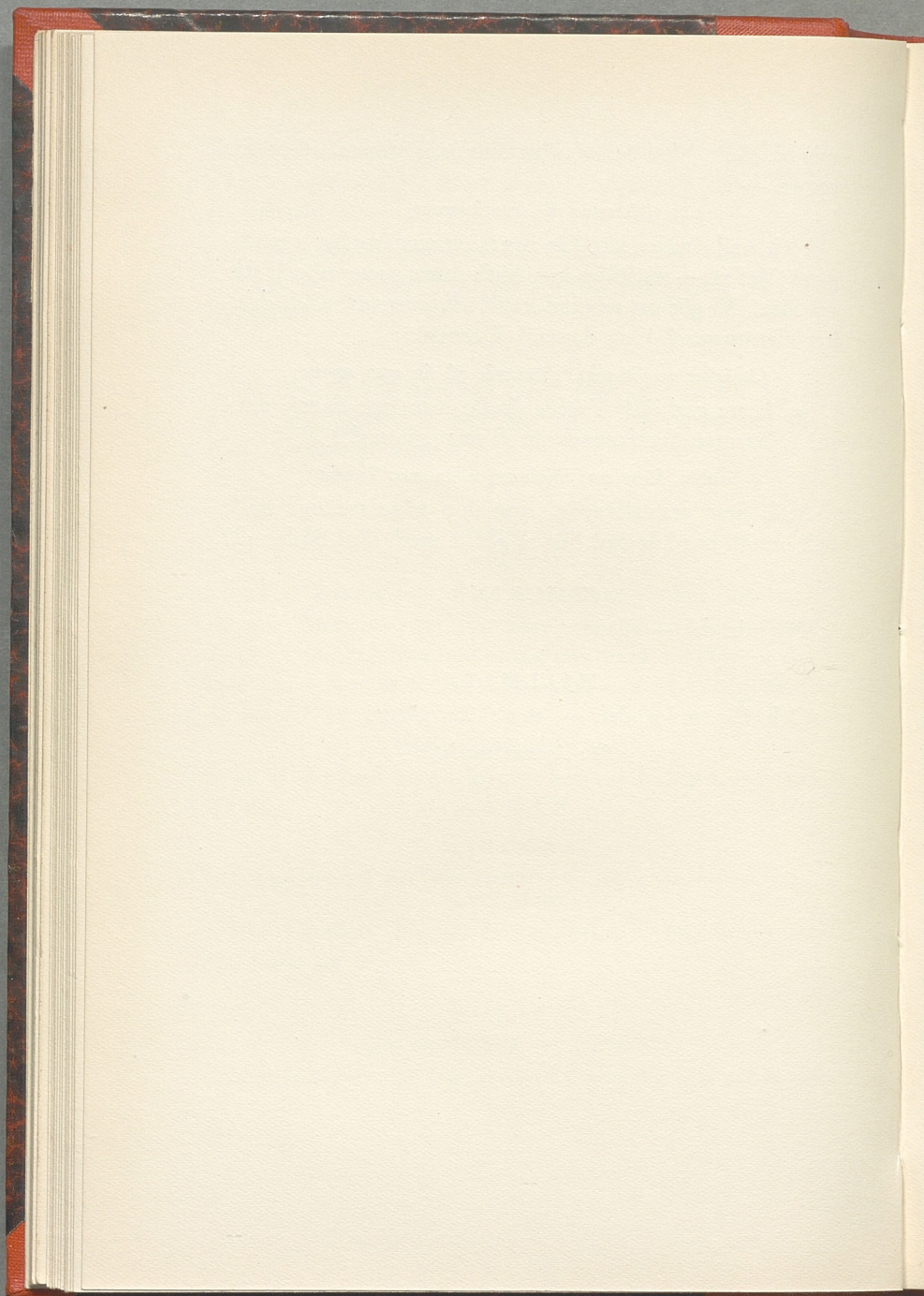
För min del — gärna.

HJALMAR

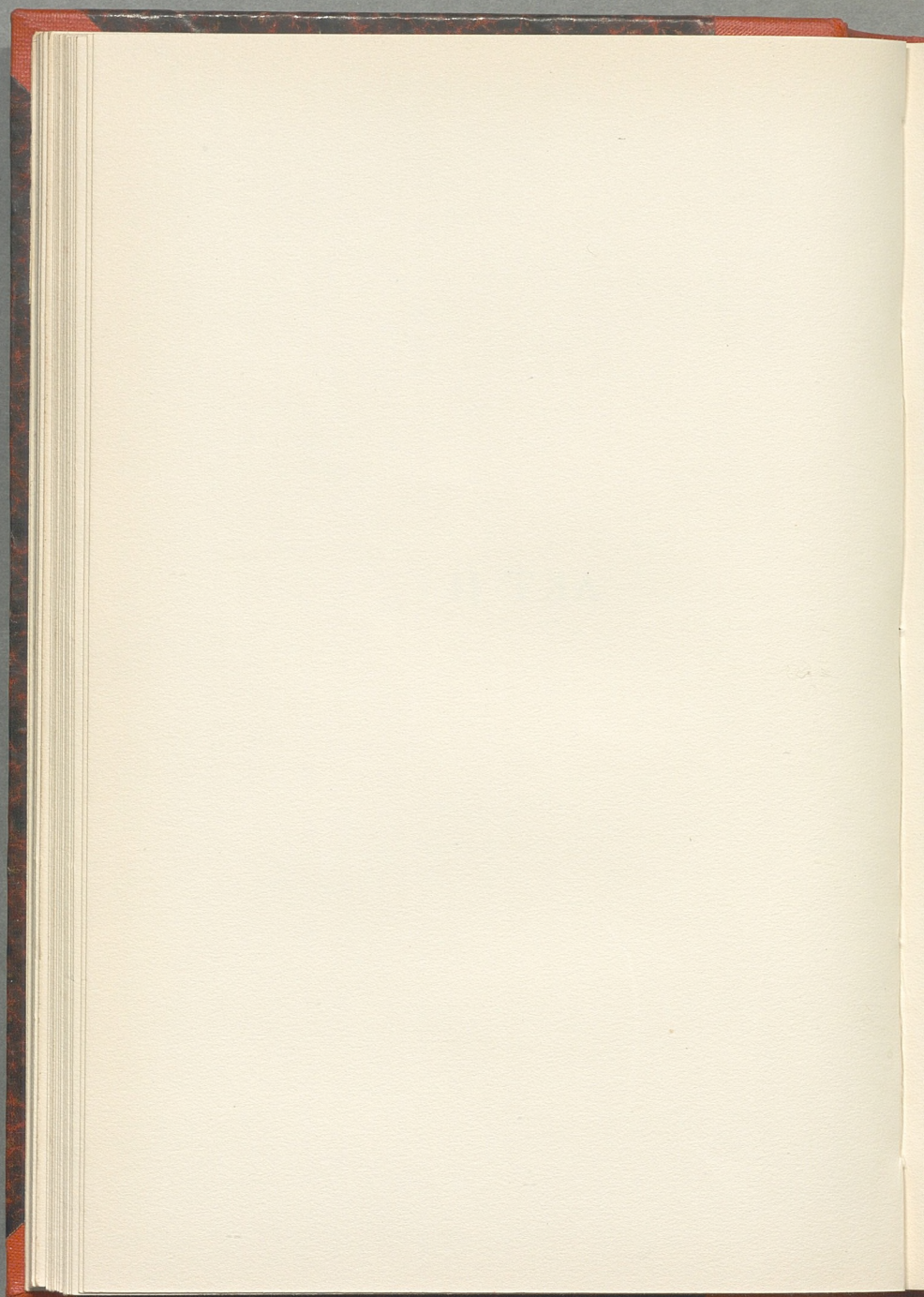
Och för min del — mer än gärna.

(Rör sig mot entrén)

R I D Å

AKT II

ANDRA AKTEN

Första bilden

Ett hotellrum av mycket låg klass. Ingången till höger. Till vänster ett fönster. I fonden en stor säng och framför denna ett bord, som döljer det mesta av en människa som ligger i densamma. En elektrisk lampa, utan skärm, hänger i en sladd från taket och kastar ett kallt ljus över rummet. Hela interiören gör för övrigt ett fränstötande kallt och otrivsamt intryck.

(Kvinnan — Hilda Bomander — sitter vid fönstret. Hon ser för det mesta utåt och är med i spelet liksom endast till hälften, i det hon då och då, och mestadels utan att vända sig om, kastar in någon replik; hela hennes hållning vittnar om en slags motvilja mot situationen. Verner Hard och Alexius sitta mitt emot varandra på var sin kortsida av bordet, Verner närmast fönstret, Alexius åt dörren. Den senare har en fiol i knät och knäpper ibland tankspritt på strängarna. Båda är en aning påverkade av sprit. Bordet belamrat med ölflaskor och en nästan tömd liter)

VERNER

(sträcker med en lätt suck handen efter glaset)

Neej, skål igen, Alex. Och spela en bit till.

ALEXIUS

(dricker, sneglande mot sängen bakom bordet)

Om en stund.

(Det knackar på dörren)

Ja, kom in —!

HOTELLVAKTMÄSTAREN

(in med pilsnerflaskor, som han ställer på bordet)

Varsågoda då, herrarna, varsågoda —

(Pekar med tummen mot sängen)

Men den där — han får inte kinesa här i natt.

ALEXIUS

Var inte rädd, gubbe lilla, vi kastar nog ut'en när vi tycker det är tid.

VERNER

Gör i ordning ett rum åt honom i stället. Se här —

(Tar upp en hopskrynkad tia ur västfickan och kastar över den till vaktmästaren, som genast skiftar, blir krypande)

VAKTMÄSTAREN

Som herrn vill — som herrn vill —

(Stryker baklänges, stannar en sekund i dörren)

Men vi spelar inte längre, herrarna, säg? Det är redan sent.

ALEXIUS

(flinar till)

Vi ska ta't med sordin — med sordin!

(Vaktmästaren försvinner med en hjälplös gest)

KVINNAN

(strävt)

Ni borde inte kasta bort era pengar på såna som den där i sängen. Och oss.

VERNER

Är det att kasta bort sina pengar — att ge en hemlös människa en säng?

KVINNAN

Så där känner ni det bara för att ni supit så mycket tillsammans med oss.

ALEXIUS

Det är synd om alla människor som inte kan ta sig ett rus.

VERNER

Och ändå mera synd om alla som aldrig behöver ta sig ett rus. Vad de måtte känna lite. Och tänka lite.

KVINNAN

Men ni borde i alla fall vända tillbaka till er egen värld — till era egna vänner —

VERNER

Till människor som inte begriper nånting, inte vet nånting!

KVINNAN

Men vi vet ju inte heller nånting om er.

VERNER

Ni är såna att ni inte behöver veta nånting. Ni förstår ändå. Allting är självklart för er —

ALEXIUS

(som lyssnat bara med »ett halvt öra» och ofta sneglat mot sängen)

Du. Han sover inte klokt, den där.

VERNER

Vad? Sover han inte klokt? Vad menar du?

ALEXIUS

Han är en jagad människa. Det är bara jagade människor som kan störta sig på huvet i en säng och somna så där, som han gjorde i eftermiddags.

VERNER

(slår tankspritt upp dricka i ett glas och visar intet större intresse för den sovande)

Vi är allesammans jagade på någe sätt. Av nån eller nånting.

(Med en likgiltig nick åt sängen)

Vad är det för en figur, för resten?

ALEXIUS

Nån slags tjuv, antar jag. Jag har ofta sett'en ihop med skumma prickar.

VERNER

Jasså.

KVINNAN

Du borde inte släpat honom med dig, Alex. Herr Hard kan råka ut för ett helvete för det.

VERNER

Prat! Prat! Mig kan det inte längre hända nånting som är av nån —

(Har lyft glaset mot munnen, men ställer sakta ner det igen, som om han slagits av sina egna ord)

Nej. Nej, det är ju sant. Mig kan ingenting mera hända som är av nån betydelse —

(Rätar plötsligt upp sig på stolen, i en spänd rörelse, och tar liksom ofrivilligt med händerna mot ryggen)

Gode gud!

(Kort paus. Kvinnan vänder sig nu om och betraktar honom uppmärksamt. Alexius lutar sig framåt, stirrar nästan skrämt)

ALEXIUS

Vad är det med dig?

KVINNAN

Är ni sjuk?

(I stegrad, nästan gäll ton, efter ett ögonblick)

Hör ni inte? Är ni sjuk?

VERNER

(sjunker ihop till vanlig sittande ställning igen, torkar sig med kavajärmen över pannan, medan blicken irrar kring rummet)

Nej, nej, det är bara fan så hett här inne! — Och vilket ljus sen! Precis som i helvetet! — Ja, jag skulle tro att det fanns ett materiellt helvete nånstans om jag kunde föreställa mig att de hade sånt här ljus där!

(Skrattar till, blir åter lägmäldare)

Hur tror du det skulle vara, Alex, att leva i evigheters evighet i sånt här ljus?

ALEXIUS

Finfint. Bara man hade någe gott att dricka hela tiden.

VERNER

Bravo! Men vet du, farbror, att supa sig ordentligt full, det är att ta förskott på döden. Ruset är ett slags sömn. Och ändå är det l i v, ett intensivare liv än det vanliga. — Ruset ger en ett sammandrag av både döden och livet

— därför längtar man alltid tillbaka till det när man en gång smakat det.

(En aning förtroligt, nästan intimt)

Undra då på varför så många skalder sen kulturens begynnelse besjungit ruset —

KVINNAN

De har varit idioter.

ALEXIUS

Olyckliga idioter åtminstone.

VERNER

Kanske lyckligt olyckliga. Men hur som helst — i ett visst stadium av rus är varenda människa någe av en diktare och skapar utöver sig själv. Vänner blir mer än vänner; älskande mer än vanliga älskande. Vi känner en styrka som aldrig förr. Vi upplever oss själva på ett högre och djupare sätt, liksom inifrån, liksom befriade från allt oväsentligt. Anden inom oss blir fri; och när den blir fri fattar den tingens innersta väsen. Som en gammal lyckligt olycklig skald uttryckte det en gång —

(Läser sakta, sökande efter orden i sitt minne och med en halvdruckens lite självupptagna känslsamhet)

»Säll den —» »Säll den —» Hur var det nu? Jo —

(Knäpper glatt med fingrarna)

»Säll den, vars ande lätt likt sommarns glada svala mot himlens ljusa rymd i jubel ila får och ovan rymd kan sväva. Han förstår de stumma tingens språk och språk som blommor tala».

(Försjunker ett ögonblick i grubbel)

ALEXIUS

(med en komisk suck)

Åhåjaja, det är nog väl för de flesta människor att de inte kan höra vad de små söta blommorna säger om dem.

VERNER

(skrattar till)

Ja, ja, jaja! Man är väl inte för vacker just nu förstås.

(Återtar sin förra tråd)

Men vad skulle jag säga nu? Jo, det finns ett annat stadium av ruset, som jag upptäckt vara mer värdefullt än alla de andra — och det är den drucknes absoluta ensamhet. Världen finns fortfarande kvar för en, man känner tingen: ett bord är hårt, en stol hård eller mjuk, luften varm eller kall. Människorna finns kvar omkring en; man hör dem tala eller skratta; och man sitter ibland dem och förstår att man verkar helt vanligt småfull för dem bara. Men ändå är man så helt annorlunda! Man känner att ens jag, ens innersta jag, är så absolut och fullkomligt skilt från andra människors att det inte kan finnas vägar eller strömmar mellan dem. Man har nått en sällsam, ja obegriplig ensamhetskänsla. Den är fasansfull. Och ändå vill man inte sakna den. Den skrämmer en nästan till döds. Men ändå, och alldeles samtidigt, förnimmer man den som högsta formen av lycka. Om man kunde tänka sig en gud, så måste han uppleva sin absoluta ensamhet på det sättet — som en extatisk lycka över att han är *D e n e n d e* — den som ingen kan se, ingen veta någe om, ingen fatta — och som en utesäglig olycka över att det är just så —

ALEXIUS

(torrt)

Om man bleve gud varenda gång man söp sig full, då skulle jag varit gud största delen av mitt liv. Och kanske för resten —

(Deklamerar flinande, knäppande på fiolen)

Jag har dansat och knäppt på fiolen
och struntat i allt under solen,
precis som Gud Fader efter vad det ser ut.

(Lite allvarligare mot Verner)

Men apropå det där du sa om ensamheten, gosse. Vilken slags människa anser du vara den absolut ensammaste som finns?

VERNER

Jag vet inte. — Kanske en som just står i begrepp att ta sitt eget liv.

KVINNAN

(vänder på huvudet; skarpt)

Varför just en sån?

VERNER

Måste inte en människa som är färdig med livet känna sig bra ensam? Jag menar — så fort hon riktigt, riktigt bestämt fattat sitt beslut så har ju ingenting i livet nån mening för henne längre, människorna kan inte existera för henne, och inte hon för dem —

(Reser sig oroligt och tar ett par steg utåt golvet, men stannar tvärt och för liksom förut ofrivilligt händerna mot ryggen, i det han samtidigt rätar ut sig lite krampaktigt. De andra betrakta honom spänt undrande under några sekunder)

KVINNAN

Ni har i alla fall ont?

VERNER

(med tvungen nonchalans)

Det är ingenting — ingenting alls. Bara lite reumatism.

(Sätter sig, slår med darrande hand upp i glasen)

Det är snart slut, Alex, men strunt i det! Spela en bit! Skål!

ALEXIUS

Skål. — Men vi kanske väcker tjuven.

VERNER

Strunt i tjuven!

(Då Alexius börjar fingra på stämskruvarna, slår han om igen;
lite nervöst och gerad)

Apropå det som vi talade om, för resten! Anser du att en människa har rätt till sitt eget liv?

ALEXIUS

(i självklar småpratarton, som fäster han inte starkare avseende vid frågan, och hela tiden prövande tonen i fiolen)

Neej då —

VERNER

Inte under några förhållanden?

ALEXIUS

Absolut inte.

VERNER

Men då förnekar du ju att ens liv är ens eget!

ALEXIUS

Visst, visst. Inget liv är ens eget.

VERNER

Dumheter. Om en man står alldeles ensam. Och inte har några barn till exempel att känna förpliktelser mot —

ALEXIUS

Det hjälps inte.

VERNER

— och en hustru ska vi inte tala om. För en hustru begär ju alltid att betraktas lika mycket värd som mannen — både som individ och social varelse — och då kan ju inte hon kräva förpliktelser av honom, utan att förnedra sig, och han kan inte erkänna några, utan att förnedra henne.

ALEXIUS

(lyssnande med örat nära strängarna)

Låter vackert — låter vackert. Men håller inte — håller inte. Det är bara skit med livet, men ett gudslån är det.

(Tar bort fiolen ett tag, sträcker på sig)

Se bara på mig, gosse. Jag ser inge vidare ut inför solens ansikte.

KVINNAN

(avbryter nonchalant, föraktfullt)

Det ska gud veta, din lumphög.

ALEXIUS

(fortsätter obekymrad)

Men som jag sitter här och stinker i mina paltor är jag

i alla fall en utstrålning av det gudomliga, och vem har rätt att lägga hand på någe sånt, va?

KVINNAN

Säg de' åt polisen nästa gång du åker fast.

ALEXIUS

(rycker på axlarna, börjar åter knäppa)

Äsch fan! Man kan inte resonera filosofi när fruntimmer är i närheten. — Men varför stirrar du på mig så där, gosse?

Paus

VERNER

Underligt — att du — talar så där.

ALEXIUS

Du menar — därför att jag är en misslyckad individ?

VERNER

Jag tycker inte livet — har så värst mycket att erbjuda dig.

ALEXIUS

Vad betyder det om man bara har glädjen inom sig?

VERNER

Men vilken, vilken glädje, för djävulen?

ALEXIUS

Åh, den stora glädjen, bara —

(Knäpper på fiolsträngarna)

— den glädje som är livets egen. För det finns inget liv utan glädje. Och ingen glädje utan liv.

VERNER

Men om livet bara syns som ett o n t ?

ALEXIUS

Det enda man vet riktigt säkert om livet är att det krävs glädje för att det ska kunna fortsätta. Och då förstår du väl att det i grund och botten inte k a n finnas någe riktigt ont i tillvaron.

KVINNAN

(vänder åter på huvudet)

Ja, ja, till och med inom den uslaste och mest misslyskade människa finns det glädje! Man kan inte tala om'en, inte begripa'n! Men ingen, ingen står ut med att sakna'n!

VERNER

Men gode gud, människor, om den där glädjen dör inom en? Dör helt och hållet, utan återvändo!?

(Tvär tystnad. Verner försjunker i tankar, sittande med armbågarna stödda mot bordet. Kvinnan och Alexius ha med ens blivit förstämda, som om de ana att samtalet innebär ett personligt, inte endast teoretiskt, problem för Verner. Den senare rycker dock hastigt upp sig igen, ser sig lite virrigt och forcerat omkring)

Men för fan, kära ni, varför sitter vi här som några riktiga mullsorkar? Spela äntligen nånting, Alex! En glad bit! Nånting med fart i!

ALEXIUS

(sätter fiolen under hakan, drar prövande med stråken över strängarna)

Gärna —

T J U V E N

(far upp från sängen bakom bordet, utstötande ett oartikulerat tjut, likt det en människa ger ifrån sig som vaknar ur en mardröm)

Jösses! Jösses!

(Torkar sig med rockärmen i pannan, ser sig omkring med en jagad blick, men lugnar sig strax)

Åh fan, är jag kvar hos er? Och jag som trodde —
Fy tusan, vad man kan drömma!

(Får syn på flaskan, griper den girigt och börjar slå upp)
Får jag ta en sup?

V E R N E R

Håll till godo.

T J U V E N

Det är mörkt ute. Hur länge har jag sovit?

V E R N E R

Sen tretiden.

T J U V E N

(dricker ur)

Det var tusan.

A L E X I U S

De har varit efter dig länge, vad?

T J U V E N

(vaksamt och aggressivt)

Vad menar du, gubbstrutt?

A L E X I U S

Åh, för mig behöver du inte filma, gosse. Fast jag inte själv har någe otalt med snutarna så tjallar jag aldrig —

T J U V E N

Du — du skulle aldrig våga — du din förbannade —

V E R N E R

Gräla inte. Livet är så kort att man inte bör förstöra en enda minut på onda ord.

A L E X I U S

Ser du — där fick du tag i en flik av glädjens gyllene mantel!

V E R N E R

Jag är rädd att det i stället var ett hår av djävulens svans.

A L E X I U S

Neej du. Har man nått så långt att man inte vill säga ett ont ord åt nån så börjar snart glädjen spira inom en.

V E R N E R

Kanske man i stället börjat komma in i det sista mörkret — likgiltighetens.

T J U V E N

(irriterad, såsom alla inskränkta människor, över det för honom obegripliga samtalet)

Vad i helsicke är det ni snackar om, gubbar? Är ni alldeles prilliga?

(Reser sig snabbt — medan de andra utan starkare reaktioner sitta tysta och betrakta honom —, slingrar sig fram från sin plats, går till dörren och kikar ut, rusar sedan till fönstret och ser ut även där, i det han ganska brutalt skjuter Kvinnan åt sidan; med stegrad nervositet)

För fan! Det är ju en rättfälla man hamnat i! Ingen chans att sno förbi därnere! Ingen bakväg! Inte ens en brandstege!

VERNER

Men så sitt ner och ta det lugnt, käre vän.

TJUVEN

Ta't lugnt! Det kan du säga, det. Men en ann som har minst två år på stillot att vänta sig —!

VERNER

Bara två år. Och ännu så ung. Med ett helt liv framför er — ett helt, långt liv —

TJUVEN

Äh, håll mun! — Är killen därute renhårig?

ALEXIUS

Jaa, gosse, jag vet inte hur han skulle göra om polisen ville kamma igenom hotellet. Men jag tycker du skulle ta en annan ton mot människor, som hjälpt dig och låtit dig sova ut —

KVINNAN

(infaller strävt)

Kasta ut'en med en gång. Han är en elak människa.

ALEXIUS

Nej, Hilda, ingen människa är ju elak. Han är bara en jagad stackare.

TJUVEN

Fy fan! Det är ju dårar man råkat ihop med!

(Rycker till sig sin mössa, går snabbt ut)

FÖRSTE POLISMANNEN

(utanför)

Åh hallå! Stopp där, min gosse!

ANDRE POLISMANNEN

Se på sjutton, det är ju Sleven ändå! Det var alltså inte falskt alarm den här gången!

ALEXIUS

(filosofiskt)

En enda minut för sent. Men det spelar ingen roll, för resten — förr eller senare hade han ändå åkt dit.

KVINNAN

Det gör alltid såna som han.

FÖRSTE POLISMANNEN

Men det måste finnas flera därinne. Ta hand om den här snygga gossen, du, så går jag —

(En skarp knackning på dörren, som därpå öppnas utan att någon därinne sagt något eller ens rört sig. Förste polismannen kommer in, stannar vaksamt vid dörren, men ler sedan igenkännande och fryntligt vid åsynen av Alexius och Kvinnan)

Nej, se god dag, Alex. God dag, Bomander.

(Då Alexius gör min av att resa sig)

För all del — sitt, sitt! Vi har inget otalt med dig, fast jag är säker på att din övervakare från nykterhetsnämnden skulle gallhojta om han fick se flaskorna där —

(Liksom överrumplande mot Verner)

Men vem är n i, det skulle jag bra gärna vilja veta?

VERNER

(lite frånvarande, som f. ö. under hela scenen)

Mitt namn är Hard. Verner Hard.

FÖRSTE POLISMANNEN

Papper på det?

VERNER

(nickar, tar sakta fram plånboken och plockar ut ett identitetskort,
som han överräcker)

Räcker det?

FÖRSTE POLISMANNEN

(granskar först papperet, sedan Verner, häpen, misstrogen)

Joo — hm, jo — Förbannat konstigt i alla fall att hitta
en man som er här! I sånt sällskap!

VERNER

Sällskapet är det inget fel på. Och möter man inte
konstigare saker i sitt liv så behöver man inte vara rädd
för att grubbla sig till vansinne.

FÖRSTE POLISMANNEN

Tja —

(Kastar identitetskortet på bordet, snurrar runt på klacken och går
ut. En stunds stumt spel. Kvinnan reser sig och går sakta fram till
bordet, betraktande kortet som ligger där; men då hon sträcker
handen efter det, tar Verner det och lägger det tillbaka i plånboken,
varvid hennes spända hållning slappnar, som av besvikelse)

KVINNAN

Vem — är — ni — egentligen?

VERNER

En människa — som ni själv.

KVINNAN

Var inte dum nu. Jag ser nog att ni inte är ett få!

HOTELLVAKTMÄSTAREN

(In, bryskt, varvid de andra vända sig mot honom)

Herrskapet får flytta!

ALEXIUS

Vad?

VAKTMÄSTAREN

Herrskapet får flytta, säger jag! Flytta! Flytta! Vi vill inte ha några polisskandaler här!

VERNER

Som ni vill — som ni vill!

(Han vinkar avskedande med handen. Vaktmästaren försvinner. Alexius ser sorgsen ut och börjar sakta lägga ner fiolen i dess fodral. Kvinnan tar sin kappa, som hänger vid dörren, och börjar klä sig. Verner reser sig, verkar tankspridd och grubblande)

Flytta —? Javisst — javisst, jag har ju hållit på och flyttat länge nu — Och jag har inte kommit nånstans — Besynnerligt ändå — att man kan vara på väg så länge, utan att komma nånstans.

(Lyser med ens upp; glatt)

Vet du vad, Alex, vet du vart vi ska flytta?

ALEXIUS

Neej —

VERNER

Hem till mig!

ALEXIUS

Neej —

VERNER

Inga huvudruskningar, farbror lilla, inga invändningar!
Jag har plats därhemma! Rum — sängar — mat och
dricka — allt, allt vad vi behöver!

(Börjar ivrigt, liksom plötsligt stimulerad av tanken, att dra på
sig överrocken)

Seså, på med rocken bara, Alex! Och ni med fru Bo-
mander!

KVINNAN

(färdigklädd, rusar ut)

J a g går inte med! Jag är inte galen!

VERNER

(ser bekymrad efter henne)

Det var skada — stor skada. Är du färdig, Alex?

ALEXIUS

Ja, jag är färdig.

(Han nickar åt Verner, som förflyttar sig åt dörren, och tar därpå
literflaskan och låter den glida ner i innerfickan på sin kavaj)

Scenförändring

Andra bilden

Vardagsrummet hos makarna Hard. Scenen ligger i mörker, men stjärn- eller månljus strilar in genom de stora fönstren.

(Jungfrun kommer in och tänder. Hon står kvar med handen på strömbrytaren medan Verner och Alexius passera. Verner går mycket stram, som om han ryckt upp sig på sitt hems tröskel; men då han i det följande blir ensam med Alexius splittras denna attityd, och han visar sig tankspridd och orolig, oförmögen att hålla sig stilla. Alexius är skygg och osäker, men försöker dölja detta med forcerat prat; hans blick irrar ibland sökande mot dörrarna, som om han känner sig som inkräktare, och söker utvägar att fly)

VERNER

(i det han passerar Jungfrun)

Nånting att dricka, Klary. Visky, konjak, vatten. Och gå sen och lägg sig, för vi klarar oss själva.

JUNGFRUN

Jaa, herrn —

(Försvinner efter en lång blick på båda)

ALEXIUS

Hon tyckte inte jag passade in i ramen, och det hade hon ju rätt i —

VERNER

Dumheter, Alex! Sätt dig — sätt dig och känn dig hemma!

ALEXIUS

Sätta mig kan jag väl, men om jag känner mig hemma,
det blir en annan fråga.

(Efter ett ögonblicks orolig paus)

Du har det fint, här du. Riktigt nätt och pydligt. Jo,
jo, jag tänkte väl också att du var av den ullen —

(Jungfrun återkommer med dryckesvaror på en bricka, som hon
ställer ifrån sig. Därunder tystnad. Hon försvinner igen)

VERNER

Seså, slå i nu — slå i bara, farbror!

ALEXIUS

Tack.

(Slår i ren visky åt båda, fattar sitt eget glas)

Men vad skulle jag säga nu då? Jo, när jag var ung
hade vi det lika finfint. Fast på annat sätt, förstås. Det
var ju en annan stil då för tiden, så att säga —

(Dricker ur, hostar)

VERNER

Javisst — javisst —

ALEXIUS

Det var soffor och åter soffor med plyschöverdrag och
puffar —

VERNER

Javisst — visst, ja —

(Dricker)

ALEXIUS

Och så var det antimakasser, förstås. Kvinnfolk har ju
alltid känt sig tvungna att göra nånting. Och på den

tiden gjorde de antimakasser. Du. Skulle det inte vara intressant att veta vart alla miljoners miljoner antimakasser tagit vägen?

VERNER

De har väl uppgått i andra föreningar — som det heter — och ingår i andra ting nu. Vem vet, kanske det finns en hel hop antimakasser i det här bordet.

ALEXIUS

He — kanske det. — Så hade vi en flygel också, en sån där otymplig en som tränger ut allt annat ur ett rum. Min far var kantor, förstår du. Styv musiker. Men sträng far, förbannat sträng. Han sa han skulle piska djävulskapet ur mig redan när jag var tre år. Jag har ofta undrat vad jag hade för djävulskap i mig redan då. Kanske han menade arvsynnen — sin egen djävulskap — he!

VERNER

(stannar med ens mitt på scenen, som om han nu sett nog av de kända sakerna och blivit mättad av deras närvaro; halvt för sig själv)

Åh, det är förbannat ändå!

ALEXIUS

He —? Vad då?

VERNER

Det är förbannat, alldeles förbannat vad allting är lite värt! Möbler, mattor, tavlor — allt!

ALEXIUS

Tycker du inte om ditt hem, du?

VERNER

Jag har gjort det! Men nu är det slut! Jag tål'et inte! Mitt liv är begravt i't! Jag önskar jag kunde plåna ut'et, sopa bort'et från jordens yta, upplösa't!

ALEXIUS

(kurar ihop sig, liksom skrämmd av Verners obehärskade utbrott)
Jösses då!

VERNER

Saker som man skapat eller samlat till en inramning kring sin tillvaro stjäla kraften ur en, stjäla livet självt ur ens kropp! Människan sliter ut sig på dem, åldras, försvagas och dör; människan går bort, men tingen blir kvar, det levande försvinner, men det döda lever, som ett hån mot vår naiva tro på andens storhet och evighet!

(Han griper en vas i sin närhet, väger den ett ögonblick i handen och slungar den sedan rasande mot ett hörn av rummet, där den krossas i tusen bitar. Men liksom själv skrämmd av sitt obehärskade vredesutbrott stelnar han därpå till och lägger långsamt, liksom efterkännande, händerna på ryggen)

P a u s

ALEXIUS

(har rest sig, darrar en smula; lågt)

Du. Varför talar du så mycket om döden, du?

VERNER

(också lågt, hes av sinnesrörelse)

Varför skulle man inte tala om döden? Livet beror på en slump — men döden är säker, det e n d a säkra —

(Ljudet av en dörr som öppnas och stängs kommer båda att sakta vända sig mot entrén)

H J A L M A R
(utanför, bedjande)

Men M o n i k a, då —!

M O N I K A
(avvisande, men ändå koketterande)

Nej, nej, din r a r a dumsnut! En nattgrogg skulle du få — inte nån kyss! Seså, gosse, häng upp kappan åt mig —

(Stumt spel i rummet. Verner griper snabbt Alexius i armen och släpar honom med sig mot dörren till vänster; den senare har alltjämt fiolen under armen och snappar i sista sekunden till sig en av flaskorna på bordet. De ha knappt försvunnit förrän Hjalmar och Monika komma in, den senare först. Hon sluter ögonen och sträcker sig vällustigt)

O gud, så skönt trött jag är! Vilken kväll —!

(Hjalmar smeker henne impulsivt på den nakna skuldran, varvid hon reagerar snabbt, flyttar sig bort samt vänder sig mot honom. Hon är samlad, men inte ond, snarare en smula överlägsen, som en kvinna vilken vet sig åtrådd och tycker om det, men själv kan behålla »huvudet kallt»)

F ö r s t å r du då inte ett »nej», Hjalmar?

H J A L M A R
Jag förstår bara att jag älskar dig!

M O N I K A
Det är hundra gången i kväll som du sagt det.

H J A L M A R
Det är hundra gången som du eggat mig till det! Och lika många gånger har du stött bort mig!

MONIKA

Jag måste.

HJALMAR

Jag känner inget annat »måste» än det hjärtat säger mig!

MONIKA

Så förtjusande pojkkaktig du är, Hjalmar. Det är därför jag tycker om dig en smula. Eller rätt så mycket kanske —

HJALMAR

Bara kanske?

MONIKA

(med ett lätt skratt)

Nåja, inte kanske då. Utan säkert —

HJALMAR

Det visste jag! Jag skulle aldrig älskat dig så om jag inte känt på mig att du också —!

MONIKA

Tyst! Du får inte —

HJALMAR

Jag får! Jag vill! Jag ska!

(Han fångar henne i armarna, men hon gör sig lös)

MONIKA

Du får inte tala så, Hjalmar, för jag vet inte vad jag ska svara dig. Jag tycker om dig mycket, men inte så mycket att jag kan glömma allt annat för dig. Och det är inte tillräckligt för nån av oss, säg?

(Vänder sig från honom och observerar först nu dryckesvarorna på bordet och spillrorna efter vassen i hörnet, varvid hon liksom stelnar i sin rörelse)

H J A L M A R

(betraktar henne undrande, vänder sig sedan åt samma håll
som henne)

Åh gud! Verner!

M O N I K A

Jaa — han!

(Tonerna av svag fiolmusik utanför: »Londonderry air» av Mac Pherson. Spelet inte diletteriskt, men trasigt, som om den som spelar inte förmår hålla ihop melodin riktigt; det verkar skärande. Båda de innevarande stå stilla, lyssnande, och stirra mot vänster ett ögonblick, därpå går Monika med hastiga, beslutsamma steg ut. Hjalmar ruskar olustigt på sig, slår upp och smuttar på en grogg, väntar. Monika tillbaka; hon är stel, liksom frusen, i ansiktet och går tigande fram till fönstret. I detta ögonblick tystnar musiken)

H J A L M A R

Du — talade inte med honom —?

M O N I K A

Neej — Han var ju inte ensam — Jag såg dem bara
— från dörren.

H J A L M A R

Vem var den andre? Som spelade?

M O N I K A

Den där Alexius troligen — som din spion talade om —

H J A L M A R

Det borde jag förstått!

M O N I K A

(med ens lidelsefullt, nästan brutalt)

Han verkade inte mänsklig! Han såg ut som om han
kommit direkt från helvetet med fiol och brännvins-

flaska! Och Verner liknade honom! Ja, ja, Verner liknade honom där han satt och söp! Orakad, smutsig, som en buse från gatan!

H J A L M A R

Monika! Det är tid för dig att bryta upp från det här!
Och börja ett nytt liv!

M O N I K A

Du menar — med dig!

H J A L M A R

Med mig! Eller åtminstone för dig själv! Så här kan du i alla fall inte fortsätta — du kan inte, kan inte!

M O N I K A

Det är sant. De sista veckornas grubbel och ovisshet har tårt håll på mig! — Men gå nu, Hjalmar, jag är för trött att tänka eller bestämma nånting, för trött att säga nej! Och det ska du inte utnyttja!

H J A L M A R

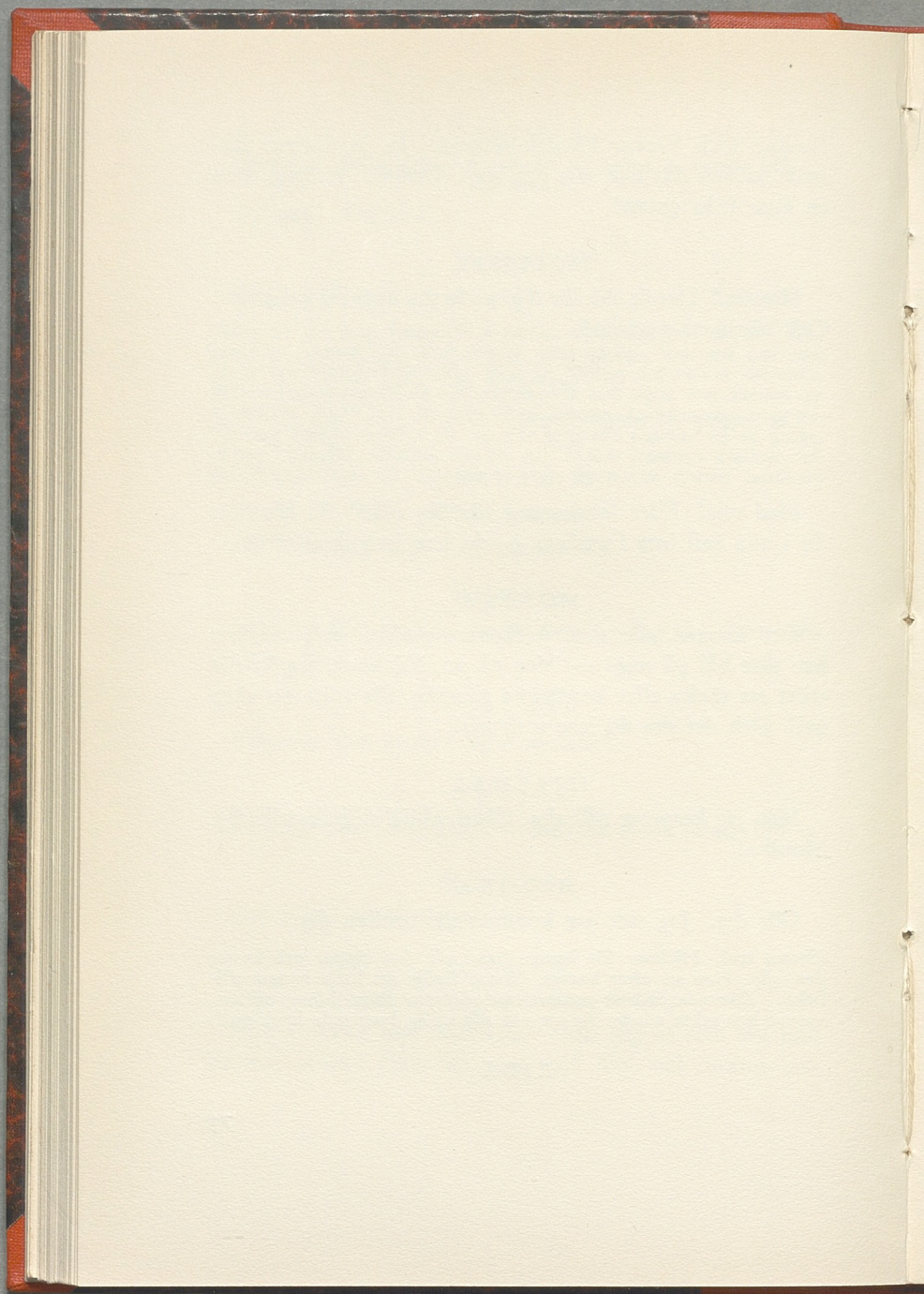
Men jag kommer tillbaka, alltid, alltid tillbaka till dig, Monika!

M O N I K A

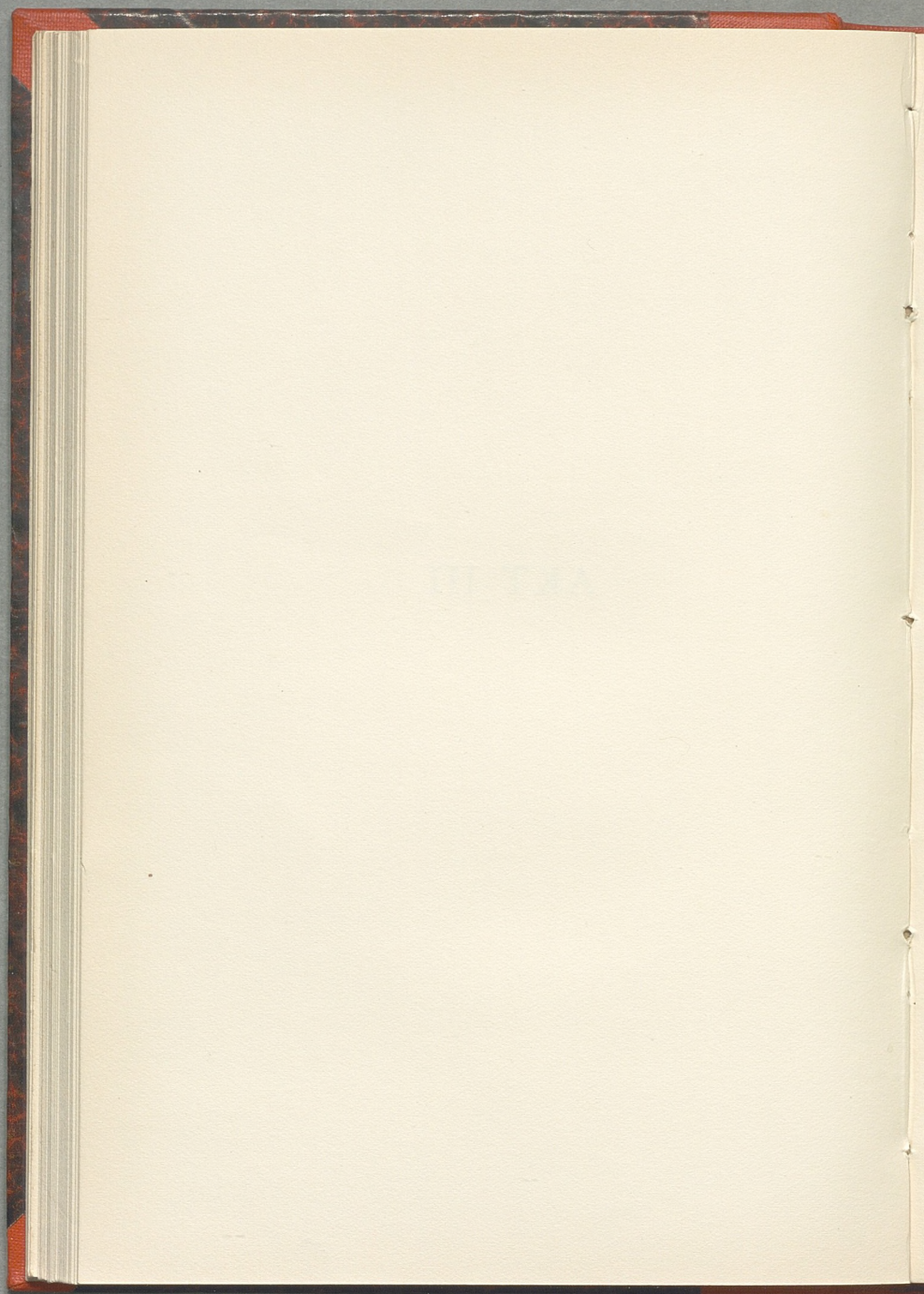
Gör det. Jag tror jag kommer att behöva dig.

(Stumt spel. Hjalmar för hennes hand till sina läppar och kysser den, går. Hon ser efter honom, liksom färdig att kalla honom tillbaka. Därunder börjar samma melodi som förut höras utifrån, varvid hon sakta vänder sig om och står stilla, lyssnande fascinerad)

R I D Ä

AKT III

TREDJE AKTEN

Vardagsrummet hos makarna Hard. Förmiddag. Starkt solljus, över bortre delen av scenen, flödar in genom fönstren.

(Verner sitter och bläddrar tankspritt i tidningen; viker ihop och lägger den med en smäll ifrån sig. Jungfrun kommer in med en kaffebricka för två, som hon ställer ifrån sig på bordet framför honom. Verner har bytt kläder och rakat sig)

VERNER

Sa min fru när hon skulle komma tillbaka, Klary?

JUNGFRUN

Nej, herrn. Men det blir nån gång på förmiddagen.

VERNER

Jasså —?

JUNGFRUN

Ja, för herr Rogge och fröken Wester skulle komma hit.

VERNER

Såå — Ja, då var det inget mera, Klary —

(Han griper åter tidningen och slår tankspritt upp den, medan Jungfrun försvinner; men ett ögonblick senare kastar han den ifrån sig och reser sig)

Herre gud, vad angår det mig, allt det där?

(Han gör ett slag över rummet, seende sig kring, liksom kvällen förut, och stannar därpå vid fönstret, tittar ut och hamrar nervöst med knytnäven mot fönsterposten. Alexius kommer in från vänster, även han rakad och iklädd en ren skjorta och krage, så att han inte verkar fullt så ovärdad som förut. Han kikar dock misstänksamt genom dörren innan han kliver på och går sedan försiktigt som vore han rädd göra buller eller bli obehagligt överraskad av någon, medan han samtidigt belåtet gnider sig om hakan)

ALEXIUS

Hm —!

VERNER

(lever upp ett ögonblick i det han vänder sig om, men återfaller sedan i sin tankspriddhet för en stund)

Jasså du är färdig nu! Badad, rakad och alltsammans!
Nå, sätt dig — det är serverat, som du ser!

(De sätta sig. Verner slår upp kaffe. Paus)

VERNER

Har du fått dig nån återställare, då?

ALEXIUS

Joo då.

(Med handen mot bakfickan)

Och jag tog med mig om du skulle —

VERNER

Det var hyggligt. Men jag vill inte ha. Senare kanske.

ALEXIUS

(smuttar på kaffet)

Du — gosse. Du pratade en hel hop i natt.

VERNER

Man gör väl det — när man blir full.

ALEXIUS

Förut har du alltid blivit tyst och grubblande när du druckit mycket —

VERNER

Jasså — ja, jag blev väl lite upprörd — av att jag var hemma, antar jag —

ALEXIUS

Det var någe annat också. Säg — vad ska ske om en vecka?

VERNER

(stelnar till; häftigt)

Om en vecka? Vad menar du?

ALEXIUS

Du lät som om det skulle hända någe särskilt om en vecka, någe förskräckligt —

VERNER

Fyllprat förstås! Glöm't!

ALEXIUS

Nej du. Du var full, men du visste vad du sa, och du tänkte ännu mera, det såg jag på dig. Och nu vill jag säga dig ett ord, Verner Hard, så fin karl du än är —: du är på fel väg, alldeles på fel väg!

VERNER

(med ett förvridet leende)

Ska du börja moralisera, Alex? Är du den rätta till det?

ALEXIUS

Det är bara de som misslyckats här i livet som moraliserar. Och bara de som har rätt till'et för resten. Och nu har jag lärt mig tycka om dig, gosse, för att du talat till mig som till en människa och jämlike —

(Verner gör en avvisande gest, som Alexius dock ej låtsas om)

— och i natt när vi satt och drack tillsammans så tänkte jag plötsligt: Det är alldeles på tok, det här —

VERNER

Så — så —

ALEXIUS

— där sitter en man, tänkte jag, som inte är som dina vanliga supbröder, Alexius — en stor man, en man med kunskaper och geni, en man som har ett vackert hem, och kanske en vacker och god hustru, och till och med välartade barn —

VERNER

(reser sig, avlägsnar sig oroligt några steg)

Jasså, det tänkte du — det tänkte du —

ALEXIUS

Just det tänkte jag, ja. Och så sa jag: »Du kanske inte borde supa så mycket, Verner.» »Om en vecka ska jag sluta», sa du då. »Varför just om en vecka», frågte jag. »Jo», sa du, »de döda super inte.»

P a u s

ALEXIUS

(reser sig, går sakta fram och lägger handen vädjande på Verners arm; lågt, nästan viskande)

Gör det inte, Verner.

VERNER

(ser Alexius stint i ögonen; lika lågt)

Varför — inte?

ALEXIUS

Det — är inte rätt.

VERNER

När man redan känner döden inom sig, då har både rätt och orätt förlorat sin betydelse för en.

ALEXIUS

Men det är feigt också.

VERNER

Det finns tillfällen då det är feigare att klänga sig fast vid livet —

(Skrattar till lite hest och byter ton)

Seså, ge mig flaskan du tog med dig, farbror lilla!
Jag tror jag behöver en återställare ändå.

(Alexius ger honom en fickflaska. Verner går tillbaka till bordet och slår upp i sin kaffekopp, dricker och stryker sig därpå över pannan för att klara tankarna. Han sätter sig. Alexius kommer efter, sätter sig också och betraktar tyst Verner några sekunder. Samtalstonen därefter vardagligare, båda gå in för att dölja sina känslor och ta lätt på ämnet)

ALEXIUS

Säg mig, du som är vetenskapsman, finns det nån levande varelse som alstrat sig själv?

VERNER

Naturligtvis inte.

ALEXIUS

Men den som inte är herre över livets uppkomst kan väl inte heller ta döden i sin egen hand?

VERNER

När ingen annan än man själv förlorar på det så —

ALEXIUS

Varenda en som på någe sätt förverkligar döden berövar andra människor en smula av deras livstro. Det är därför — och inte för att hämnas — som man straffar mördare; och därför avskyr eller föraktar man också självmördare. Förr i tiden straffade man för resten såna också.

VERNER

Det var fan så slängd i truten du är när det gäller det här kapitlet. Hur kommer det sig? Och hur kommer det sig att du, som sannerligen inte har så värst mycket att leva för, håller livet för ett så stort värde?

ALEXIUS

Både det ena och det andra beror kanske på att jag så många gånger varit färdig att sticka ut från den här tillvaron — så färdig att jag inte ens gett mig själv en vecka kvar att tänka på saken.

VERNER

Och du — vände tillbaka? Varför?

ALEXIUS

En gång kom jag att se några blommor vid en vägkant, bara vanlig hästhovsört, men ändå —

VERNER

Och det var nog?

ALEXIUS

Jag råkade tänka på att jag inte kunde åstadkomma en blomma, eller fröet till en blomma. Hade jag då rätt, frågade jag mig, att avbryta ens en liten blommas liv? Och gällde inte detsamma med mitt eget liv? En annan gång mötte jag en skock barn som lekte i solskenet —

VERNER

Men om du varit blind hade det alltså blivit annorlunda.

ALEXIUS

Vem vet. Jag hade ju hört barnen skratta och jubla —

VERNER

Men om du varit döv också?

ALEXIUS

Då kanske det varit nog om jag känt doften av blommor, eller bara en ljum vårvind kring huvet —

VERNER

(åter med en darrning av upprördhet i stämman)

Ja, den levande har alltid en ursäkt för att hon existerar, till och med den eländigaste föreställer sig ett värde hos livet som det inte äger i sig självt! Soldaten som går till attack och med nittionio procents säkerhet har dö-

den framför sig hänger sig fast vid livet — inte livet såsom njutning eller värde, utan den nakna, blotta fortvaron! Beröva en människa alla hennes fem sinnen, sätt henne sedan på en naken klippa i havet — och hon kommer att bli kvar där, och vänta, vänta, instängd i sig själv, i ett evigt mörker, och hoppas, hoppas i blindo, ända tills hennes kropp upphört att fungera.

ALEXIUS

Där ser du livets makt över människan — det liv som vi måste böja oss för —

VERNER

Böja oss för — ja, vid gud!

ALEXIUS

— och vörda och göra oss värdiga!

VERNER

För materiens liv — en serie kemiska processer, molekylrörelser och urladdningar, ett oavbrutet alstrande, ett oavbrutet döende, som begynte miljoner år före människan och kommer att pågå miljoner år efter det hon försvunnit från jordens yta. Vad betyder människan — individen — för det svindlande stora animala livet? Hon är bara en liten, liten produkt av'et. Och ett offer för'et.

ALEXIUS

(böjer sig litet framåt)

Är det därför du tänker göra slut på'et? Om en vecka. Bara för en tankes skull?

VERNER

Neej då, inte för nån t a n k e s skull, inte —

JUNGFRUN

(knackar först, visar sig därpå i dörren)

Det är telefon till docenten.

VERNER

Säg att jag inte är hemma.

JUNGFRUN

Det är visst ganska viktigt. Och jag sa att docenten var inne.

VERNER

Så säg att jag gått ut igen, då! Eller att jag är död!
Eller vad tusan som helst!

(Jungfrun skakar bekymrad på huvudet och försvinner)

ALEXIUS

Vet du, Verner, ibland tycker jag att du bara leker med ord —

VERNER

Man gör ju det också. När man kommit till insikt om hur litet orden betyder. Och hur litet man kan uttrycka med dem.

ALEXIUS

Ett ord kan störta en människa i fördärvet. Eller ge henne ny kraft att leva.

(Lägre, nästan vekt)

Jag önskar jag kunde säga dig ett sånt ord, gosse.

VERNER

(som Alexius)

Tack, farbror lilla. Men jag är rädd det inte finns någe sånt ord för mig — Ser du — ser du — det som ska ske, det sker med mig — jag kan inte fly från'et — inte vika undan —

(Med undertryckt, smärtsam lidelse)

Jag önskar bara, vid gud, att de här sista veckorna varit annorlunda, att jag fått leva så som jag ville — leva, leva, leva!

ALEXIUS

Är det — absolut för sent?

VERNER

Absolut —

ALEXIUS

Jaa — ja, jag har ju hela tiden vi varit tillsammans hört på dig att du vill — leva — Och därför tror jag på dig när du säger att du inte kan. Men — det gör mig — ont —

VERNER

Det — var ett gott ord, farbror. Fast det inte räcker till för att ge mig — vad du önskade förut — ny kraft.

(Monika kommer in, stannar innanför dörren, reserverad. Verner ser upp. Alexius reser sig och vänder sig om mot Monika, en smula tafatt och skygg)

P a u s

VERNER

God dag, Monika. Hur står det till?

MONIKA

Tack. Bra.

VERNER

Det här är en vän till mig, Monika — herr Ernst Alexius.

MONIKA

(kallt)

Jasså.

(Vänder ryggen åt männen, går uppåt scenen några steg, men stannar, vänder sig till hälften om)

Kan jag få tala med dig ett slag, Verner?

VERNER

Naturligtvis.

(Avvaktande tystnad)

MONIKA

Jag menade ensam!

ALEXIUS

(nervöst och virrigt)

Naturligtvis, fru Hard — naturligtvis! Det kommer aldrig på frågan att jag — att jag, så att säga, ska stå emellan!

VERNER

Vänta mig i arbetsrummet, Alex. Du hittar ju dit —

ALEXIUS

Javisst, javisst! Men det kanske vore bättre att jag — nåja, jag behöver bara hämta min fiol, och så —

VERNER

Dumheter. Vänta mig i arbetsrummet, så är du hyggelig. Jag ber —

ALEXIUS

I så fall — ja, naturligtvis, naturligtvis!

(Skyndar ut åt vänster)

Kort paus

VERNER

Nåå?

MONIKA

Nåå? — det säger jag med.

VERNER

Jag tyckte det var du som ville tala med mig.

MONIKA

Jag trodde du hade nån förklaring du ville ge mig.

(Irriterad)

Men du verkar ju inte ens medveten om att du uppfört dig besynnerligt!

VERNER

Du måste väl tycka det.

MONIKA

Och andra med. Du lämnar hus och hem, arbete och umgänge och ger dig ut på drift bara. Förstod du inte vad folk skulle säga?

VERNER

(med en trött gest)

Äh, vad folk tänker — det bekymrar mig så litet, vet du —

MONIKA

Funderade du inte alls på vad jag skulle tänka och tro, då?

VERNER

Vad har du tänkt?

MONIKA

Vad kunde jag tro annat än att du ämnade ge dig i väg för alltid? Att du ville bli fri?

VERNER

Jasså — Jaa, det kanske var lika bra det.

MONIKA

Varför?

VERNER

Skulle du tro mig om jag säger — att det är av hänsyn till dig?

MONIKA

Du skulle visat större hänsyn genom att anförtro dig åt mig från början.

VERNER

Det finns förtroenden som dödar. Både den som ger och den som får dem.

MONIKA

(tappar behärskningen)

Prat, prat, bara prat! Herre gud! När ska jag nånsin begripa nånting av allt det här?

VERNER

Be i stället gud att du aldrig ska förstå —

MONIKA

Du vill det inte?

VERNER

Om du hade förstått mig innan jag gav mig i väg, så skulle jag förlorat det lilla hopp jag hade då. Nu gjorde jag det ju ändå, men —

MONIKA

Då är det slut då, slut! För om en man inte vill ha kvinnans förståelse, då struntar han i henne!

VERNER

Jaa — nu är det ju likgiltigt —

P a u s

MONIKA

Fattar du inte alls vad du gjort den här tiden du hållit mig i okunnighet och oro? Och vad du gör med dina ord nu? Du klipper av alla band mellan oss! Du ger mig fri!

VERNER

Om — du känner det så —

MONIKA

Vad kan jag göra annat? När du själv säger att allt är dig likgiltigt?

(Med inre upprördhet, hetsande)

Vet du, Hjalmar och Thorin kommer och hämtar mig snart! Vi ska ge oss ut nånstans, ut i högsommarnaturen! Jaa, du vet ju att jag älskar högsommaren — då allting

står i blom — då allting nått sin fulla mognad, sin största kraft! Precis som jag själv!

VERNER

(har blivit spändare i hållningen, fascinerad)

Nu är du den jag sökte för flera veckor sen! Men du är det inte för mig!

MONIKA

Vad sökte du?

VERNER

Behöver jag säga det? Jag sökte din kärlek igen — den kärlek du hade för mig förr i tiden.

MONIKA

Åh! Och när du inte fick den genast — när jag inte ögonblickligen var redo att tillfredsställa din maskulina nyck och underkasta mig — då gav du dig på drift, du grävde ner dig i lorten och tänkte ta hämnd på mig genom att gå under, säg?

VERNER

Neej, inte hämnd. För om en man går under av kärlek till en kvinna, så föraktar hon honom bara därför.

MONIKA

Det har hon ju orsak till också. Om mannen är ett sånt kräk att han verkligen går under. Men herre gud, varför hör man så sällan talas om att kvinnor gör'et?

VERNER

Jo, ser du, när en man och en kvinna slår sig tillsammans satsar hon bara sina känslor — han däremot både känslor och vilja till anspänning mot framtiden. Det är därför vanligen han som går under vid en skilsmässa, eller åtminstone han som får den största knäcken. Ty att få känslorna sårade, det är ingenting mot att bli sårad i viljelivet, i sin strävan. Mannen spänner sig starkast och brister därför lättast; han klättrar högst i sina drömmar och slår sig hårdast när han faller ner.

Frågan är för resten om kvinnan ens är mäktig nån lidelse — om inte det hon tror sig känna för en man bara är smickrad fåfänga för att hon är åtrådd samt en smula erotiska impulser —

MONIKA

Fy, fy, så tarvligt! Såna ord kunde jag aldrig drömma om att jag skulle få höra från dig!

(Verner betraktar henne tyst under lugg. I detta ögonblick knacker det, och Jungfrun visar sig därpå i dörren utan någon uppmaning)

JUNGFRUN

Det är telefon igen, till docenten —

VERNER

Begrep Klary inte vad jag sa förut? Jag svarar inte —

JUNGFRUN

Men jag tänkte — jag trodde — Eftersom det är professor Gavelin —

VERNER

(håller med svårighet tillbaka sin retliga ilska)

Det struntar jag i! Hör ni det, Klary? Jag är inte hemma för någon — vem det vara månde!

JUNGFRUN

Jaa — javisst, docenten.

(Försvinner förvirrad)

Kort paus

MONIKA

(som visat tecken till upprördhet och vrede under den korta scenen, men lagt band på sig)

Jag börjar tro att du — att du —

VERNER

(är själv mera obalanserad än förut)

Säg ut du, bara! Tror du jag är galen?

MONIKA

Inte långt ifrån —

VERNER

För att jag inte vill prata i telefon med vem som helst?

MONIKA

Professorn är ingen vem som helst! Man kallar honom Europas förnämsta kirurg. Och för övrigt var han din fars läkare och har alltid visat sig som en vän till oss! Kommer du ihåg — ?

VERNER

Tig, tig! Jag vill inte höra't! Jag struntar i't! I alltsammans!

MONIKA

(gör ett nervöst slag uppåt scenen, stannar så tvärt)

Du! Tänker du fortsätta länge så där — ?

VERNER

Hur så?

MONIKA

Jo, tror du någon kvinna kan leva med en man som handlar så som du gjort? Som försvinner utan att säga ett ord? Som inte vill förklara nånting! Som bara vräker ur sig att allting är honom likgiltigt, att han struntar i allt! Herre gud, det vore ju som att leva tillsammans med en stum och blind och döv varelse — en halv människa — och inte ens det, för resten — ett oting!

VERNER

Och det — skulle du inte kunna?

MONIKA

Det vore ju fasansfullt!!

VERNER

Men kärleken är ju inte bara fysisk, så du för en tid sen — strax innan jag gav mig hemifrån, du minns — då jag sökte din kärlek på nytt!

MONIKA

Tala inte om den tiden — det plågar mig, för det var någe onaturligt över alltsammans!

VERNER

(fortsätter obarmhärtigt)

Nej, kärleken är förståelse, så du, och vänskap och

aktning mellan två människor, och helst mellan två makar som varit gifta i tolv år! Men kan man inte hysa så ädla känslor gentemot en man som är fysiskt defekt också — stum och döv och blind! — vart tar då ädelheten vägen; och vad är det för slags andlig kärlek som kräver skönhet och styrka av föremålet?

MONIKA

Är det verkligen alldeles oundvikligt, till och med för två så pass utvecklade människor som du och jag, att börja riva i varandras sjäsliv och känslor, så fort den där första förälskelsen gått över?

VERNER

Det verkar så. När förälskelsen gått över, som du säger, då försvinner tydligen förståelsen också, för den är nog mera kropp än ande, den med —

MONIKA

Det är sjukt — så s j u k t, så s j u k t! — att resonera så här! Men jag — jag vill behålla min hälsa!

(Vänder sig åter mot fönstret, mot solljuset, och andas ut djupt, befriande sig själv)

Ja! Ja, jag vill behålla min hälsa! Jag vill vara glad åt livet! Jag är glad åt livet!

VERNER

Åh du — !

(Stelnar till i en spänd, lite tillbakalutad hållning, med armarna liksom krampaktigt utsträckta utmed stolskarmarna)

MONIKA

(vänder sig mot rummet igen, rör sig inåt scenen, men ser först inte åt Verner)

Ja, glad, glad, glad! Det finns så underbart mycket att vara glad åt och njuta av! Goda vänner ska hämta mig härifrån; och vi ska ge oss ut från stan — ut i naturen, där solen skiner klarare och luften är friskare, där vinden susar kring huvet på en och backarna doftar av jord och gräs! Kanske vi ger oss i väg utåt havet. Jag tror jag ska föreslå havet. Det var länge sen jag såg en alldeles ren horisont och hörde dyningarna brusa kring stenarna. Hur herrans många år sen var det du tog mig med ut till havet — ?

(Uppmärksammar nu Verners stela, besynnerliga hållning, pauserar ett ögonblick)

Vad är det med dig?

VERNER

(svarar inte)

MONIKA

(med snabbt växande skräck)

Varför sitter du så där? Vad stirrar du på?

VERNER

(svarar inte, men sänker, utan att röra på huvudet, blicken mot bordet)

MONIKA

(går upphetsad alldeles intill och lutar sig över honom)

Hör du inte vad jag frågar? — Vad stirrar du på?
Vad stirrar du på? Vad är det med bordet där?

VERNER

(tiger)

MONIKA

Människa då! är du sjuk? Är du — ?

VERNER

(lyfter blicken)

Skrik inte. Jag är inte döv!

MONIKA

(rätar upp sig, samlad och kärv)

Nå, då så. Det var ju för väl, det.

VERNER

Och jag är inte stum, heller, som du hör.

MONIKA

Jag hör — jag hör —

(Börjar sakta dra sig undan hans närhet, som om hon känner rädsla och avsky igen)

VERNER

Och jag är inte blind, som du ser. För du ser väl i mina ögon att jag ser dig? Jag ser att du fortfarande är förbannat vacker. Du är vacker — du är frisk — du är stark; du har skäl i att vara glad åt livet; och den karl som får leva tillsammans med dig har orsak att vara glad.

MONIKA

Men Verner! Verner! V a d är det med dig?

VERNER

Jag är varken blind eller döv eller stum. Men du —

(Sänker rösten)

Tänk om jag vore I a m, hör du. Då vore det väl lika fasansfullt för dig att leva tillsammans med mig?

MONIKA

O, g u d!

VERNER

Jaa, tänk dig bara att jag sitter så här — dag ut och dag in — att jag inte kan röra en lem — Det är bara mina ögon som lever — och min tunga — och mitt hjärta — och allt det där som man kallar själen —

MONIKA

O g u d!

(Tar ett par steg mot dörren)

Klary!

K l a r y!

K L A R Y!

JUNGFRUN

(i dörren, bestört)

Jaa, frun!

MONIKA

Ring, Klary! Ring efter en läkare — ! Eller nej! Ta hit katalogen! Jag ska ringa själv — !

VERNER

(låter kroppen slappna och sträcker armen efter flaskan, som Alexius lämnat kvar på bordet, i det han ler gycklande)

Det behövs inte alls, Klary. Jag är fullkomligt bra igen —

(Då det ringer på tamburklockan)
Och för resten kommer det tydligen nån —

(När Jungfrun ännu tvekar)

Seså — gå nu! G å! G Å!

JUNGFRUN

(försvinner)

Jaa, herrn —

Kort paus

VERNER

(dricker)

Skrämde jag dig, kanske?

MONIKA

Du är galen — galen! Ingen klok människa kan bete sig som du!

(Då Hjalmar i detta ögonblick visar sig i dörren flyttar hon sig snabbt de få stegen närmare honom)

Åh, Hjalmar! Det var för väl att du kom! Ta mig bort härifrån!

HJALMAR

(undrande, häpen)

Vad har hänt, Monika?

MONIKA

Fråga inte! Tala inte! Jag vill bort, bara bort, bort! Ut i friska luften! Till skogen, havet! Till dig! Eller vart som helst!

VERNER

(som sakta rest sig vid åsynen av Hjalmar, verkar med ens trött)

Du — kunde väntat med de där orden — en stund till — en liten tid till — Du är i alla fall min hustru.

MONIKA

Din hustru!

VERNER

Är du inte det, då?

MONIKA

Jag tyckte jag upphörde att vara det när du slog dig ihop med busar, alkoholister och annat pack i stället för att stanna hos mig! Och i natt när du drog din nya vän hit — den där hemska varelsen du söp ihop med! — då körde du ut mig!

VERNER

Kanske jag tänkte det skulle finnas plats för er båda —

MONIKA

Mig! Och den! I samma hus? Nej, nej, vid gud! Jag vill behålla min friskhet, har jag sagt dig! Jag vill leva bland friska, sunda, naturliga människor — leva ett friskt, sunt, naturligt liv!

VERNER

(brusar ut, upphetsad av hennes arroganta ton)

Nå, för djävulen, gör det, då!

(Pekar mot Hjalmar)

Där har du ju en!

(Mot Thorin, som visat sig i dörren)

Och där en till!

(Skrattar till kort)

Och flera finns det! Hela världen vimlar av dem — människor så friska som barnrumpor, naturliga som

valpar, oskuldsfulla som duvor! Och grymma, grymma och ofördragsamma som vildar! Tvi fan för alla så kallade friska och sunda människor — muskelstarka, strålögda och rödkindade idioter, självgoda, uppblåsta och fåfänga dumbommar! De äcklar mig. Men trivs du med dem så är du väl inte värd att göra annat — !

THORIN

(tar ett par steg framåt, rör vid Monikas arm, lugn, balanserad, med en »världsdams» självbehärskning)

Hur vore det om du blev min gäst för några dagar eller en vecka, Monika? Tills ni kan resonera i lugn och ro om saker och ting.

HJALMAR

Det vore en lösning, Monika!

MONIKA

Ja, ja, ja! Det vore en lösning! Jag behöver fred, jag behöver en veckas ro till eftertanke!

VERNER

(rör sig eftertänksamt upp mot vänster dörr)

En veckas ro — en veckas fred — för att tänka —

(Stannar, ser sig om)

Och tänka — på vad? Om du älskar den ene eller älskar den andre. Men säger man att man behöver tänka på den saken så är svaret redan färdigt inom en —

MONIKA

Tig, tig! Jag orkar inte tala om'et mera! Jag orkar inte stanna här och riva och slita i ditt och mitt själsliv, jag skulle bli galen av'et!

VERNER

Jaa, farväl då —

(Kommer till dörren, stannar igen)

Vet du förresten — en vecka, det är en alldeles lagom tid, du valt.

MONIKA

Jag hoppas den räcker åt mig!

VERNER

Det gör den — ja, det gör den säkert —

(Han ger henne en lång blick, försvinner sedan. De andra stå tysta ett ögonblick)

MONIKA

(lägt, halvt för sig själv)

Så — så han hatar mig. Och ändå har jag inte medvetet gjort honom någe ont!

HJALMAR

Du vet, Monika, att det finns den som älskar dig också! Kan det inte hjälpa dig?

(Går intill henne, griper hennes händer)

MONIKA

Joo — det hjälper nog.

HJALMAR

Bara — nog?

MONIKA

Nå, säkert, då. Men hur kan du älska mig? Dig har jag ju aldrig gjort någe gott.

H J A L M A R

Jag älskar dig för att du är till, bara!

T H O R I N

Och Verner kanske hatar dig av samma skäl.

M O N I K A

(tvärt gällt)

Vad menar du?

T H O R I N

(undvikande, i det hon vänder sig bort och går upp mot fonden, så hon står med ryggen åt de andra under följande repliker)

Jag vet inte. Det föll mig bara in att säga så. För att allting är så besynnerligt när det gäller Verner — så olikt honom —

M O N I K A

Olikt — ja —

H J A L M A R

Tänk inte mera på det där, Monika! Grubbla inte! Ta bara mot livet — enkelt och självklart — så som du innerst inne vill!

M O N I K A

Ja. Jaa —! Jag har ju så kort tid kvar — några fattiga år bara! — av förmåga att leva riktigt, att ta emot, att ge! Och jag vill inte förstöra dem på ett slitet äktenskap, på att försöka hålla ihop vad som inte håller och strida för någe som inte kan bli någe värde mera!

H J A L M A R

När h a n valde att inte strida om dig, utan gick — då kan och vill väl inte du tvinga dig på honom?

MONIKA

Nej, Nej, vid gud!

(Gör sig fri, livligare)

Åh, hör ni, vi gör väl ändå den där utfärden som vi kommit överens om? Eller hur, Thorin?

THORIN

(vänder sig om)

Naturligtvis, kära Monika. Om du alltjämt är på humör, så —

MONIKA

Om jag är på humör! Herre gud, jag är mera hågad än nånsin för att ge mig ut nånstans! Jag glömmer det som hänt i dag och ska vara glad i dag, och i morgon, och alla dagar! Det lovar jag!

(Skyndar snabbt till entrén)

Klary!

(Jungfrun i dörren efter ett ögonblick)

Hör nu på, Klary. Jag reser bort med fröken Wester på några dagar, kanske en vecka, och Klary får vara snäll och packa åt mig till i kväll —

JUNGFRUN

Jaha, frun —

MONIKA

Först och främst det nödvändigaste, förstås — det klarar nog Klary upp. Och så den bruna promenad-dräkten, med hatt och skor som jag brukar ha till den.

Och en aftonklänning för säkerhets skull — ta silverlamén till exempel. Och så —

(Det ringer på tamburklockan)

Nå, gå och öppna först, Klary —

(när Jungfrun försvunnit, dragande igen dörren efter sig)

Det är klart att det skulle komma nån just nu! Men jag låter inte störa mig — nej, jag låter inte störa mig av nånting! Jag ska ha den här dan för mig själv — för att göra precis som jag vill!

Varför ser du så bekymrad ut, Hjalmar?

H J A L M A R

(seende mot dörren)

Det — kanske kommer nånting emellan —

M O N I K A

(skrattar till självsäkert)

Din dumbom! Det finns i n g e n t i n g som kan ställa sig mellan mig och det jag vill, har jag sagt!

H J A L M A R

Men jag är rädd! Den här dagen, den här stunden, betyder så mycket för mig, att jag är rädd för nästa —

J U N G F R U N

(in igen, drar igen dörren efter sig; lågt som vore hon rädd att orden skola höras ut)

Det är professor Gavelin, som vill tala med frun.

M O N I K A

Med mig?

JUNGFRUN

Då jag sa, som herrn sa att jag skulle, att herrn inte var hemma, så ville professorn tala med frun. Och jag visste inte —

MONIKA

Det är bra, Klary. Bed honom stiga in.

(Lite retligt och skyldigt då Jungfrun försvunnit)

Ja, just h o n o m kunde jag ju inte neka att ta mot, inte honom! Men han kommer säkert inte att uppehålla oss lång stund —

(Som om hon dock känner en inre osäkerhet)

Nej, nej, ingen lång stund — Jag kunde inte neka ta mot honom. Men han kan inte vilja m i g nånting! Han har nog bara hört nånting om Verner —

(Bryter spontant ut, vänd mot vänster)

O gud, Verner, vad jag hatar dig för att du ställt mig i sån här falsk situation! För att du tvingar mig ljuga och slingra mig — !

(Samlar sig, vänder sig mot entrén igen, beredande sig ta emot med konventionell mask. Professorn in. Monika tar ett par steg mot honom, räcker handen)

God dag, professorn, välkommen. Hur står det till?

PROFESSORN

Tack bra, kära fru Hard.

(Sedan han bockat sig mot de andra)

Förlåt att jag stör er. Men jag har ju förgäves sökt er make på telefon —

MONIKA

(snabbt avvärjande)

Han har varit bortrest.

PROFESSORN

Bortrest — ?

MONIKA

Ja, ja, ja. Han har arbetat ut sig det senaste året. Han tyckte han behövde lite vila. Alldeles för sig själv, helt och hållet för sig själv! Det är ju förklarligt, inte sant?

PROFESSORN

Självklart — självklart —

MONIKA

(nervöst frågande i sin tur)

Självklart? Hur så?

PROFESSORN

Men kära fru Hard, ni sa det ju själv —

MONIKA

Ja ja, men varför menar ni att det är självklart?

PROFESSORN

Jag menade väl detsamma som ni.

MONIKA

Nej, det som jag menar kan inte ni veta nånting

om. Och då måste ni tänka på några andra orsaker till att han skulle vilja vara ensam!

P a u s

PROFESSORN

Förlåt. Vi tycks missförstå varann. Och därför kanske jag borde vänta tills jag träffar er make själv.

MONIKA

Men ni ville ju mig nånting, sa ni, mig! Och nu måste jag få veta v a d ni ville tala med mig om! Jag har rätt till det!

PROFESSORN

Det tycks så, eftersom saken kommer att beröra er också. Men om herr Hard inte önskar att ni ska veta —

(Förlorar en smula av sin behärskning)

Fast jag fattar det ändå inte — hur är det m ö j l i g t att en människa kan behålla någe s å n t för sig själv, hålla det som en hemlighet, till och med för sina närmaste, bära det alldeles ensam inom sig? Och ändå inte förlora förståndet!

MONIKA

(går med återhållet lidelsefull vädjan intill Professorn)

Säg det åt mig, säg det åt mig! Det som ni vet! Det som han burit för sig själv!

P a u s

PROFESSORN

(med inre motvilja; tvunget)

Er make är — svårt sjuk.

MONIKA

Så svårt — att det är nån fara?

PROFESSORN

Ja. Så svårt.

MONIKA

Åh —

PROFESSORN

Har inte herr Hard nämnt något om att han sökt mig?

MONIKA

Nej.

PROFESSORN

→ och inte klagat över en del besvärligheter — ont i ryggen?

MONIKA

Nej, nej —

PROFESSORN

Egendomligt — Jo, han har varit uppe hos mig ett par gånger, och ledsamt nog ser det ut att vara fråga om någon sorts nybildning intill ryggmärgen, och den ger någonting som vi kallar trycksymptom, smärtor i ryggen och nedåt benen — Det värsta är att man är tvungen att räkna med att det kan vara fråga om en tumör som måste opereras. Ja, jag har måst säga rent ut till herr Hard att det nog gäller livet. Han ville fundera på saken ett slag, men nu håller dyrbar tid på att gå förlorad — Inom en vecka måste han låta mig ta bort den där tumören, annars går det galet —

MONIKA

Varför gör han inte det då? Varför har han inte gjort det? — Jag förstår fortfarande ingenting.

PROFESSORN

Jag har sagt honom, att han har att välja: med operation räddas ju hans liv, men tyvärr kan jag inte hindra att det blir en del förlamningssymptom kvarstående — sorgligt nog blir han invalid, kan aldrig mera röra sig som förr — lam —

MONIKA

L a m! O gud! Var det d e t han menade?

(Flämtar till och ryggar bakåt; uppriven)

Nej, nej! O nej! Det är inte sant, inte möjligt! Han sa det bara av hat! För att plåga mig. Och hämnas på mig.

PROFESSORN

Tro mig — det finns inget tvivel, fru Hard. Och jag kom till er för att få veta vad han valt.

MONIKA

Och jag vet det inte! Vet det inte!

(Vänder sig bort, så att hon liksom skapar ensamhet omkring sig ett ögonblick)

Eller v e t jag det verkligen inte? — Jo, jo, n u vet jag — n u vet jag!

(Lägre, men lika intensivt)

Det var en dödsdömd — en man som dömt sig själv till döden — som s å g på mig redan då — för ett par veckor sen — en man som grep efter en sista gnista av liv, och grep efter den hos m i g! Och jag stötte honom

tillbaka — jag stötte honom tillbaka just därför —
därför att han krävde av mig det som inte fanns hos
honom själv!

O gud!

PROFESSORN

Jag — kanske inte borde sagt nånting — ?

MONIKA

Det var svårt! Men hade det inte varit fruktansvär-
dare om jag fått veta allting för sent?

(Går, på nytt samlad, fram till Professorn)

Nej, professor Gavelin, förebrå er ingenting. Jag är
inte glad åt det jag fått veta genom er. Men hur un-
derligt det än kan låta så är jag glad åt att jag fått
veta det.

Vill ni vara vänlig lämna mig nu?

PROFESSORN

(fattar hennes hand, forskande)

Och ni gör vad ni kan för att övertala Hard välja det
bästa?

MONIKA

Vad är det bästa?

PROFESSORN

Livet.

MONIKA

Under alla förhållanden?

PROFESSORN

Ja.

MONIKA

Jag ska försöka göra det till det bästa för honom. Är ni nöjd då?

PROFESSORN

Jag är nöjd. Adjö, fru Hard.

MONIKA

Adjö.

(Professorn bockar sig, först för Monika, sedan för de andra, och avlägsnar sig. Paus. Thorin och Hjalmar, som under det föregående reagerat med stumt spel, liksom skygga för att blanda sig i Monikas känslor, betrakta henne spänt, som om de, och särskilt Hjalmar, vänta något slags avgörande från hennes sida. Hon går sakta upp mot fönstren, ser ut, andas in djupt)

Jaa — Så tog den vackra sommardagen slut för mig. Den tog slut innan den började!

HJALMAR

(återhållet, plågad)

Är det — nödvändigt att den är slut?

MONIKA

Tror du verkligen jag skulle kunna fladdra kring som en fjäril i solskenet — efter det här? Det skulle ändå följa mig ut!

HJALMAR

Förlåt — Jag är så barnslig och oresonlig för att jag älskar dig! Och längtar så mycket efter dig!

THORIN

(går fram till Monika)

Du kanske vill vara ensam, Monika? — För att tala med honom?

(Nickar åt vänster dörr)

MONIKA

Jag vet inte hur jag ska kunna — eller våga.
Men jag måste.

THORIN

(fattar, liksom ur stånd att säga någonting, spontant Monika i händerna och drar henne intill sig, kysser henne snabbt på kinden, varpå hon vänder sig till Hjalmar och går mot entrén)

Kom Hjalmar!

(Kärvare, då han står tveksam)

Var inte en dåre nu!

HJALMAR

Monika —

MONIKA

Gör som Thorin säger — tills vidare.

(Hon vänder honom ryggen. Han går motvilligt. Monika står kvar vid fönstret, ser åter ut)

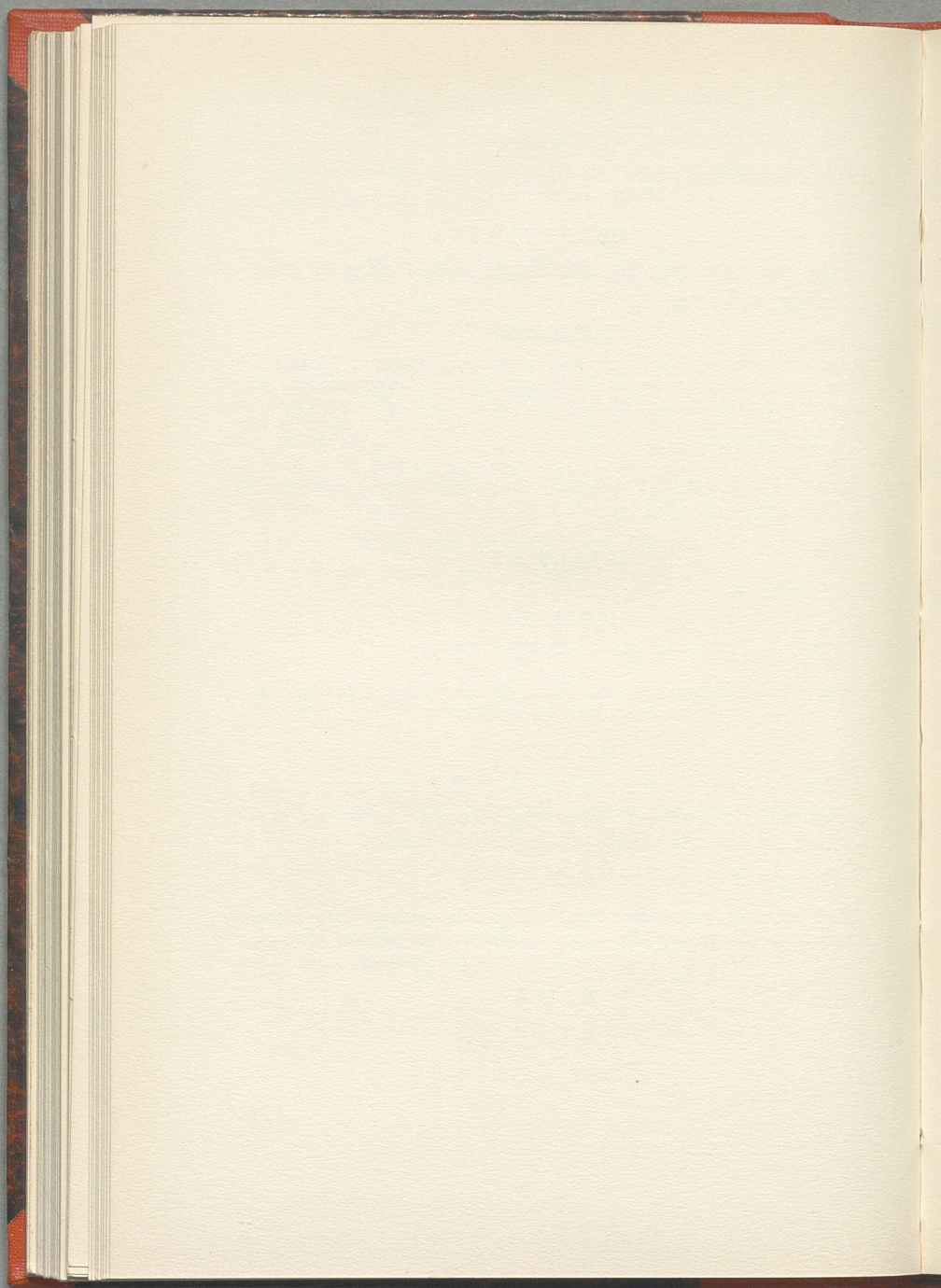
MONIKA

Sol — sol därute —! Blommande
sommardag —! Du gyllene mognads-
tid —!

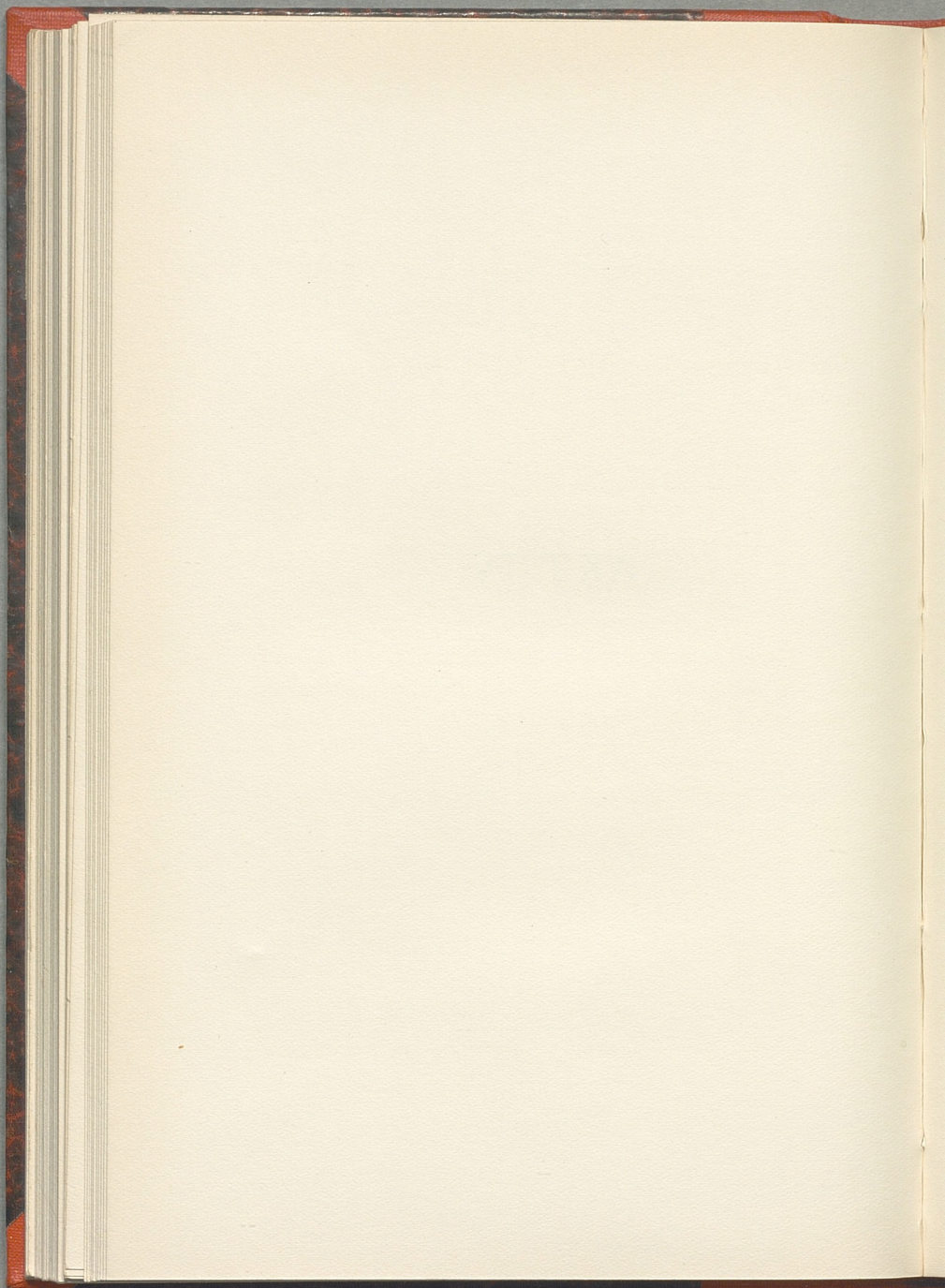
O, gud i himlen!

(Med ett raskt grepp drar hon, otåligt och vredgat, ihop innergardinerna så att det blir skumt i rummet, varpå hon blir stående med händerna skyggande för ögonen)

R I D Ä

AKT IV

FJÄRDE AKTEN

Vardagsrummet hos makarna Hard. Förmiddag, dock ingen sol.

MONIKA

(ensam, stående mitt i rummet, seende mot entrén, då Hjalmar kommer in, varvid hon ivrigt går mot honom; hon är nervös, uppskruvad och knyckig i rörelserna)

K ä r a Hjalmar, tack för att du kom ändå — !

HJALMAR

(griper innerligt hennes händer)

Jag vågade aldrig hoppas att du skulle skicka bud efter mig igen. Och hur skulle jag då kunna neka att komma när du ändå gjorde det?

MONIKA

(gör sig lös, ögonblickligen reagerande mot den ton han anslagit)

Nej, nej, nej, Hjalmar, vi får inte tala på det sättet — inte nu! inte nu!

HJALMAR

Aldrig på det sättet jag vill — ! Och ändå höll jag på att vinna dig i går!

MONIKA

Ja, ja, ja! Jag var svag. Eller nej, jag var inte svag, jag var nära att börja älska dig. Och jag tycker

fortfarande mycket, mycket om dig, Hjalmar — ! Jag tycker om dig som vän, som kamrat — !

Men allt annat måste vara slut, slut — dött och begravt! Det är som om gårdagen tillhörde ett annat liv, en annan tillvaro, långt, långt borta i det förflutna. Då jag själv var en annan människa — inte bara yngre, inte bara starkare, utan helt och hållet annorlunda alltigenom. Då kunde jag känna, då kunde jag älska; för då hade jag ännu livet framför mig, och jag tyckte jag bara behövde göra en gest för att gripa det i famnen! Men nu, nu finns det bara ett jag kan tänka på, bara ett som är verklighet för mig: det som hänt Verner, det helvete som han måste ha genomgått!

(Skiftar till nästan patetiskt tonfall)

Och ändå har jag bett dig komma hit, käraste. Det är grymt, jag vet det; men jag kan inte hjälpa't. Jag har bett Gavelin göra sig ledig och komma också. Jag måste ha människor hos mig — människor som tycker om mig och står vid min sida —

H J A L M A R

Tänk inte på hur det känns för mig. Men vad kan vi göra?

M O N I K A

Jag vet inte. Men något måste kunna göras!

H J A L M A R

Om han inte tänker underkasta sig operationen som Gavelin talade om — då betyder det att han vill — dö.

MONIKA

Det får han inte! Nej, nej, det får han inte!

HJALMAR

Tror du då livet kommer att ha något värde för honom — efteråt? Om han förlorar sin rörelseförmåga? Och blir dömd att all sin tid sitta — ?

MONIKA

(avbryter flämtande, i det hon vänder sig bort från honom)

T a l a inte om'et! Tvinga mig inte tänka på't! Jag uthärdar det inte!

P a u s

MONIKA

(långsammare inifrån)

Jag kan inte förklara — inte försvara vad jag känner, eller v a r f ö r jag känner som jag gör — och kanske jag inte ens vet det själv riktigt. Men e t t vet jag ändå efter den här förskräckliga natten: jag kan inte tillåta honom dö!

Neej — jag uthärdar inte tänka på hur det skall bli efteråt — om han underkastar sig och blir krympling för livet; men ändå mindre står jag ut med tanken att han skulle dö frivilligt, bokstavligen framför ögonen på mig. Om jag lät honom göra det — hur skulle j a g s j ä l v kunna leva efter det? Blev jag inte tvungen att oavbrutet, oavbrutet, dag och natt, t ä n k a på honom, tänka på hans sista dagar, sista veckor, grubbla på vad han tänkt, undra vad han känt, föreställa mig det helvete han måtte haft — och tänka på vad jag själv känt och tänkt, och sagt eller låtit bli att säga —

och undra på vad sätt, eller hur mycket, mitt eget uppförande inverkat på hans beslut?

Ja, ja, ja — o gud! Först om jag låter honom dö kommer han att leva för mig — leva ett ohyggligt spökligt inom mig, som jag aldrig, aldrig kommer att kunna befria mig från!

H J A L M A R

Begär du att jag skall övertala honom leva — vilket han kanske inte vill själv — för att stå i vägen för mig och dig och det liv vi två skulle kunna få med varann?

M O N I K A

(reagerar skrämt och lidelsefullt)

Vi två — vi två kan aldrig, aldrig bli någe för varann nu!

(Slår om, går intill Hjalmar, lägger skyggt bedjande handen på hans arm)

Gör som jag ber dig, Hjalmar, gör allt du kan! För min skull! Ty jag kommer aldrig att få nån ro annars —

H J A L M A R

Men vad skall jag göra? Vad skall jag kunna säga honom?

M O N I K A

Jag vet inte! Herre gud, jag vet inte! Jag vet bara att jag själv, jag ensam, förmår ingenting — ingenting!

(Snabbt, snubblande, som om hon känner sig förödmjukad, och bekänner i desperation)

Kan du tänka dig! Jag har inte ens fått tala med honom sen i går! Hela natten har jag gått här av och an;

och ibland har jag stått utanför hans dörr och tigt och bett om ett ord eller att själv få säga ett ord; och jag har hört dem mumla och gnola därinne — han och hans besynnerliga vän! — men mig har ingen brytt sig om! Förstår du vad det betyder för en kvinna: att bli avvisad utanför dörren när hon är beredd att slita hjärtat ur bröstet för en man?!

H J A L M A R

Men om inte ens du lyckats få tala med honom, hur skall då Gavelin och jag — ?

M O N I K A

Äh, han kommer, han kommer! De kan inte hålla sig gömda därinne i evighet, de måste ut nån gång, de måste väl ha mat och dryck och frisk luft — !

(Ljud från en dörr som öppnas; ett kort skratt)

V E R N E R

(utanför)

Dumheter — dumheter, farbror! Vi måste ha kaffe och frukost innan du går — !

M O N I K A

(stel och andlöst viskande)

Hör du? Vad sa jag?

(Snurrar runt mot Hjalmar, nervöst spänd och ivrig)

Gå ut och vänta i arbetsrummet, Hjalmar! Och håll Gavelin sällskap när han kommer, säg? Så jag har er i närheten, säg?

(Hjalmar nickar, alltjämt med blickarna mot vänster dörr. Monika skjuter honom mot entrén, där han försvinner sekunden innan Verner kommer ut)

VERNER

(i dörren, innan han ens syns)

Klarryyy — !

(Ut raskt)

Klaaarry — !

(Hejdar sig, stannar tvärt när han får syn på Monika. *Paus.* Där-
under visar sig även Alexius i vänster dörr; han stelnar till, skyggt
avvaktande, vid åsynen av frun i huset)

MONIKA

(bemödar sig under det närmast följande att vara enkelt hjärtlig
och naturlig, men går till överdrift en smula så att hon verkar
nervöst bedjande)

God morgon, Verner. Hoppas du sovit —

(Snabbt mot Alexius)

Och god dag igen, herr Alexius! Det var bra att ni
stannade över natten — mycket bra!

ALEXIUS

Bra — ?

MONIKA

Ja, ja! Jag är rädd jag var lite kort mot er i går. Men
jag menade det inte. Jag hade bara så mycket att tänka
på, ser ni, och jag hoppas ni ursäktar!

(Skjuter fram en stol)

Men slå er ner — seså! Jag ska strax säga till om fru-
kost!

ALEXIUS

Inte för mig. Jag skall ju gå, jag.

MONIKA

Kommer inte på frågan! Nej, har vi gäster i huset så släpper vi inte i väg dem på fastande mage. Inte sant, Verner?

VERNER

(har dragit sig lite uppåt bakgrunden, betraktar Monika med spänd undran)

Om Alex vill gå, så går han. Om han vill stanna så stannar han.

MONIKA

Det är klart — det är klart! Man kan inte tvinga nån — nej, man kan inte t v i n g a nån!

(Med ett steg närmare Alexius, övervinnande sig själv)

Men om jag b e r er stanna?

ALEXIUS

Varför — skulle — ni — be — m i g?

MONIKA

Ni — är Verners vän. — Därför vill jag ni skall vara min också.

ALEXIUS

Det är omöjligt —

MONIKA

(lågt)

Varför?

ALEXIUS

Jag kunde vara Verners vän, därför att han var en ensam människa. Men jag är inte sån människa att jag kan vara vän i familjen.

(Går under repliken i en liten båge runt Monika mot entrén, stannar där ett ögonblick och ser mot Verner)

Adjö Verner.

VERNER

(med en matt gest)

Adjö Alex.

(Alexius försvinner. Kort paus)

MONIKA

O gud, o gud, så jag förödmjukade mig för den där! Och han gick runt omkring mig — på avstånd! — som om jag var en spetälsk! Åh, det fattades bara det också — !

(Då hon märker hur Verner stelnar till slår hon om och blir åter ödmjuk, nästan patetisk)

Förlåt mig, Verner. Men eftersom jag menade det jag sa, att jag vill dina vänner ska vara mina, så gjorde det mig ont och sårade mig att han drog sig undan så där.

Har han varit dig till hjälp på någe sätt, Verner?

VERNER

Jag förstår att du talat med Gavelin? Och vet allt nu?

MONIKA

Ja.

(pauserar)

O gud, o gud, v a r f ö r sa du mig inte allt så fort du själv fick veta det?

VERNER

(samtidigt han sätter sig, lite trött)

Jag kunde inte.

MONIKA

För att du tyckte jag var kall?

VERNER

Du avvisade mig — ja, det led jag av.

MONIKA

Men om du anförtrott dig åt mig skulle jag varit annorlunda.

VERNER

Hur skulle du varit?

MONIKA

Jag skulle varit din vän.

VERNER

Jag sökte inte en vän i dig.

MONIKA

Vad sökte du, då? En älskarinna?

VERNER

Ja. Men inte i den vulgära bemärkelsen. Utan en kvinna som var när mig — med sin kropp och sin själ — som kände mig och som jag kände.

MONIKA

(kastar sig med ens på knä för honom)

Käraste — käraste! Vet du vad jag längtade efter i natt?

VERNER

(stilla, men knyter sig liksom)

Neej.

MONIKA

Att få luta mitt huvud mot ditt knä — så här!

(Lutar huvudet)

— att få hålla din hand i min — så här!

(Griper och trycker innerligt hans hand)

— att få se in i dina ögon — så här!

(Lyfter huvudet, ser upp mot honom)

— åh, att bara få känna din närhet då — när jag gick här av och an i min ångest!

VERNER

(ler bittert)

Så skulle alltså du sökt tröst hos mig?

MONIKA

Jag menade inte så — inte helt och hållet, fast jag uttrycker mig så illa att du har rätt att bli bitter! Nej, jag menade att eftersom det som hänt dig också hänt mig —

VERNER

Så hade du ändå rätt begära att jag skulle trösta dig! För det helvete som drabbat mig!

MONIKA

Nej, men genom att begära tröst ville jag själv trösta! Åh, kan då inte ens en man som du förstå en kvinna?

VERNER

En kvinna kan tydligen inte ge nånting förrän hon själv tagit emot. Och då ger hon bara tillbaka.

MONIKA

(far upp)

Du är en djävul!

(Åtrar sig snabbt)

Nej, förlåt mig igen, käraste — förlåt, förlåt! Och var inte ond!

VERNER

(lugnande, ömt)

Seså, seså, riv inte upp dig. Jag är inte ond, kanske inte ens bitter.

MONIKA

Men du missförstår mig. Eller vill inte förstå. Men försök det ändå — ack, försök! Ser du — jag ville komma till dig i natt, jag ville böja mig för dig i ödmjukhet och kärlek och känna din ömhet och ge ömhet! Det riktigt sved inom mig av begär att göra ditt öde lättare! Åh, om du bara anförtrott dig åt mig från början — om du bara sagt ett enda ord!

VERNER

Det finns ord som dödar. Och just det ordet — sanningen om mig skulle ha dödat allt.

MONIKA

Dödat?

VERNER

Om jag sagt dig allt skulle det jag sen fått av dig inte varit, och aldrig kunnat bli, det som jag önskade och begärde med hela min själ: din kärlek. Jag skulle sett skräcken för den dödsdömde i dina ögon mitt under kärleksruset —

MONIKA

Nej, nej!

VERNER

Då skulle jag sett medlidandet.

MONIKA

Det jag känner är någonting mycket mera än medlidande, någonting — Jag är liksom inte »jag» längre, jag är du, jag är själva ditt lidande, ditt öde!

VERNER

(gör sig lös från hennes grepp, reser sig sakta)

Det var det jag fruktade.

VERNER

Fruktade du mina känslor?

VERNER

Inte alla dina känslor; men att du skulle känna just så.

MONIKA

(reser sig även sakta)

Jag förstår inte — Är det inte naturligt att jag måste känna så?

VERNER

Naturligt och oundvikligt, och därför så avgörande fruktansvärt, punkt och slut för allt, som annars kunnat bli.

(Med stigande lidelse)

Herre gud, kvinna, förstår du nu att om jag talat från början skulle jag därmed begärt dig till sjuksköterska och tröstarinna för livet, begärt av dig att du skulle

pinas och lida för min skull och känna, som du sa, mitt öde och höja dig över det, för att hålla mig i hand och ge en liten blek lycka åt mina kommande dagar?

Och fast jag inte var svag nog att tala så är det som om jag gjort det; och verkligheten som vi inte kan slingra oss undan kommer alltid att stå mellan oss: det är som det är med mig, och du måste känna så som du känner — annars vore du onaturlig! — och jag kan aldrig, aldrig finna nån glädje eller lycka i att du känner så, bara smärta för att jag skänkt dig lidande, utan att vilja det.

Åh, gud, det hade varit tusen gånger bättre om jag haft mod att klippa av med en gång — då, genast!

MONIKA

(lågt, nästan skrämt, stirrande på honom)

Och ändå kom du till mig i stället — med hela den där fruktansvärda vissheten inom dig kom du till mig — så som om vi alltjämt vore unga, starka — ?

VERNER

(har slappnat efter utbrottet; med vemod och dragning till bitterhet och instängd passion, i det han sätter sig igen)

Och det var så jag ville ha dig — så som du var förr, och kanske ännu kunnat bli, om min längtan förmått väcka din — en kvinna i sin fulla blomning, ovetande, okunnig om döden och lidandet och därför kanske hänsynslös och fordrande — gärna, gärna! — men framför allt bara hängiven, inte så mycket för min skull, eller ens din egen, utan för livets egen skull, levande, ja levande ända till slutet. Ser du — så ville jag

du skulle tillhöra mig igen, om också bara för en kort, kort tid! Och så ville jag själv vara i dina tankar och känslor — en frisk, potent man —

MONIKA

Gode gud, detta är ju sjukligt.

VERNER

Nu när du vet är det sjukligt; men om du varit okunnig hade det kunnat bli lyckan, som försonat mig med ödet.

MONIKA

Stackars Verner —

VERNER

Om jag tar livet på mig kommer jag alltid att förbli »stackars Verner» för dig. Tror du inte det kommer att bli outhärdligt för mig?

MONIKA

Om du tar livet — på dig — ?

VERNER

Om — ja.

MONIKA

Nej, nej, säg'et inte!

VERNER

Det är redan sagt.

MONIKA

Men det är inte sant, inte sant! Du menade det inte!
O gud, gud!

VERNER

(följer henne tiggande med blickarna några sekunder)

Vad du är vacker när du går så där av och an. Minns du hur jag tyckte om din kropp när vi träffades och att du tyckte om att jag tyckte om den? Och den är lika smidig som då, lika spänstig och nervöst levande, som kroppen hos ett kattdjur, men ändå är den starkare och — farligare — ja, just f a r l i g a r e.

MONIKA

(stannar framför honom)

Och det kan du tänka på nu?

VERNER

Jag har nästan inte tänkt på någe annat en hel månad.

(Böjer sig lite framåt)

Förstår du att om jag lever så kommer jag kanske — nej, ganska säkert — att hata dig för din kropps skönhet?

MONIKA

Tig — tig!

VERNER

För resten kanske jag hatar dig redan nu — ja, i går gjorde jag det! — för om jag väljer att dö genast eller leva kvar som en levande död, vad spelar det för roll? Du kommer att finnas kvar, du som jag älskat och aldrig kan släppa med tankar eller känslor; men du kommer inte att finnas för mig! Kan jag uthärda det?

MONIKA

Men om jag svär på att aldrig, aldrig tänka på nån

annan man på det sättet, att aldrig bli för någon annan vad jag varit för dig — ?

VERNER

Då svär du på mera än du kan hålla!

(Lägre)

Och vad skulle det för resten ge mig för tillfredsställelse om jag tvingade dig att snöpa dig — ?

MONIKA

Gud i himlen! — Det är en dröm, det här — en elak dröm! Och jag måste vakna snart!

Här finns ju allting kvar, och allting är verkligt! — Golv! Och tak! — Saker som är kalla och hårda! Som man känner och luktar och kan slå sönder om man vill! Ja, ja, jag vaknar snart — jag vaknar snart! Jag måste vakna snart!

VERNER

Livet har blivit en elak dröm, ja! Men för min del vaknar jag ur den först när jag dör riktigt!

MONIKA

Nej, nej, nej, du får inte, du får inte!

(Intill honom, griper honom häftigt i axlarna och ruskar honom i sin förtvivlan)

Hör du det, Verner? Jag förbjuder, förbjuder, förbjuder dig det! Du har inte rätt att tala så där om att ta ditt eget liv, inte rätt att tänka det ens, och ännu mindre att göra det! Du har mig att tänka på också — på mina känslor — mitt liv efteråt — och vad folk ska säga om mig, som lät det gå så långt — !

VERNER

Det var en tanke som inte var dig värdig, den där sista.

MONIKA

Jag struntar i om den är värdig eller inte; men man kommer att ge mig skulden om du gör som du hotar; och gud vete om jag inte själv kommer att känna mig skyldig, skyldig — så att hela mitt liv efteråt blir ett straff och en förbannelse — och det kan jag inte tåla, inte tåla — !

(Drar djupt efter andan, efter det lidelsefulla utbrottet, går sakta bakåt några steg, liksom tvekande, varpå hon bestämmer sig, snurrar runt och öppnar entrédörren)

Klarry! Har professorn kommit — ?

(Reagerar därpå som om hon ser den hon frågat efter och går inåt rummet igen, skenbart lättad, men alltjämt med inre oro)

Det var vänligt av er att komma så snart —

P a u s

(Professorn och Hjalmar in, den förre först. Därvid drar sig Monika ännu mera uppåt scenen, som om hon nu överlämnar spelet åt de inträdande och Verner. Verner reser sig till hälften, en aning överraskad, men sjunker ner i stolen igen, trött)

VERNER

Jasså Monika, du litade inte på dig själv, utan höll andra i beredskap för att föra din talan —

MONIKA

Jag ska åtminstone ha vittnen på att jag tiggat och bett för ditt liv!

VERNER

Herre gud — vad skulle det tjäna till — ?

MONIKA

Man ska inte kunna säga att jag velat det som hänt — om det nu händer! — för att bli fri och leva mitt eget liv!

VERNER

Så säger jag det, då — inför dina vittnen: du har ingen skuld, ingen andel, i det som kommer att ske, i mitt val.

(Med ett trött leende mot Professorn)

Ja, förlåt mig, professorn — jag borde ju först och främst hälsa er välkommen. Men förhållandena är ju lite egendomliga —

PROFESSORN

För all del. Jag förstår.

VERNER

Vill ni inte sitta ner?

PROFESSORN

Tack.

(Kort paus, varunder Professorn sätter sig nära Verner, och även Hjalmar tar plats på karmen av en fåtölj, avvaktande och delande sin uppmärksamhet mellan Monika och de andra)

PROFESSORN

— men ni tar fel om ni tror jag kommit för att övertala er till det ena eller andra —

VERNER

Det gläder mig. För det val jag måste göra kan ingen annan göra i mitt ställe. Ingen människa borde åta sig

att välja i en annans ställe — allra minst när det gäller liv eller död.

PROFESSORN

Och ändå gör vi det jämt och ständigt —

VERNER

För att vi inte kan göra oss kvitt tyranninstinkterna inom oss.

PROFESSORN

När honan skyddar sina ungar mot faror, som hon vet de inte kan undgå av sig själva, då väljer hon livet för deras del. Det är en instinkt hos henne, och man kan kalla den tyrannisk; men hon kan inte slå dövörat till för dess krav. Likadant är det med människan —

VERNER

Människan är ingen instinktvarelse!

PROFESSORN

Hon har döpt om sina instinkter med namnet förnuft, men handlar fortfarande efter dem. Under hela vårt liv väljer och vrakar vi det ena eller andra, inte bara för vår egen del, utan också för andras; vi försöker skydda avkomman, familj och vänner, och i sista hand till och med samhället, för det som är ont eller dåligt. Och ju mera vi älskar en människa, desto hetare blir vårt behov av att skydda henne —

VERNER

Det vill säga: att tyrannisera henne, plåga henne att leva så som vi — inte hon själv — anser riktigt.

Ty vad som är rätt och riktigt tar vi oss alltid friheten
att själva avgöra.

MONIKA

(infaller hetsigt, ur stånd att förhålla sig likgiltig)

Det finns människor som behöver ledas!

VERNER

Jaa, barn och undermåliga —

MONIKA

Och vuxna som förlorat sin omdömesförmåga därför
att de är sjuka!

VERNER

(till Professorn, ignorerande Monika)

Men när det gäller mogna människor — borde man
inte då visa dem så mycket aktning att man tror dem
själva kunna välja?

PROFESSORN

Naturligtvis. När det gäller normala förhållanden
och problem. Men inför det allra yttersta — när det
blir frågan om liv eller död — då kanske en människas
förmåga att välja förnuftigt upphör, då lever hon —
redan därför att hon tvingats till ett så fruktans-
värt val — bortom alla ord, alla skäl, som hon själv
eller nån annan förmår komma med.

VERNER

Så är det — så är det! — Och ändå försöker ni ge
skäl för livet åt mig?

PROFESSORN

Det är ologiskt, jag erkänner det. Men eftersom jag själv lever, och vill leva, måste jag acceptera livet såsom någe gott, och föra dess talan, om jag också inte kan försvara det och hur mycket jag än avskyr allt ont det innebär. Livet självt väljer sig självt och tvingar oss att välja sig.

(böjer sig lite framåt, vekt)

Men varför säger jag det här till er, herr Hard? Ni måste ju veta det, ni måste ha grubblat över det mer än nån annan —

VERNER

(reser sig, som om han, upprörd av medkänslan hos Professorn, inte förmår sitta stilla längre)

Jag har grubblat på det — ja, vid gud! Dag och natt, nykter, i rus och bakrus, ända sen vi sågs senast. Individens lever här på jorden en kort, kort tid, hon söker njutning och undviker smärta, men kan inte finna nån högre mening med vare sig det ena eller andra, sen hon förlorade tron på gudsändamålet och himmelrikets belöning. Men om hon inte längre kan söka njutningen, inte heller undvika smärtan — ja, om hon är så blottad på tillfredsställelse, glädje och hopp i tillvaron att hon med vartenda uns av sin tankes kraft inser det meningslösa i en fortvaro, som inte har någe värde för henne — går hon då bort, utan att grubbla, utan att oroa sig? Nej — nej. Livet inom henne, det nakna animala livet i vävnader, organ och sinnen, är starkare än människan — det är inte hon som äger livet, utan det som äger henne — och det behandlar oss så utsökt brutalt,

så ringaktande våra egna individuella tycken, känslor och värderingar, att det till och med tvingar oss riskera vår tillvaro för att rädda livet på en annan som söker döden frivilligt. Vilken raffinerad grymhet! Och vilken förödmjukelse!

P a u s

MONIKA

Så mycket talande, talande, utan avgörande! Som om du bara vill plåga din omgivning! Eller bli intressant och stor genom din kamp.

VERNER

Ge mig ett bärande, ett slutgiltigt skäl för liv eller död, för en människa i min situation — och jag ska böja mig för det, utan ett ord mera.

(Med en smula lätt ironi mot Hjalmar)

Säg mig till exempel! du, Hjalmar — vad skulle du göra i mitt ställe?

H J A L M A R

(explosivt)

Jag skulle — ja, vid gud, jag skulle helst dö!

(De övriga reagera)

VERNER

Ser ni, professor — När man ställer frågan till en frisk man blir svaret sånt. Är jag då inte verkligt sjuk — sjuk i själen — om jag beslutar leva?

P R O F E S S O R N

Men kanske människan blir människa först genom att övervinna fruktan för sjukdom, lidande och död. Är det

inte anden ensam som skapar mänskligheten? Och genom att förneka det individuella livets och dödens betydelse — genom att fortvara trots allt, ja, till och med i det ömkligaste fysiska tillstånd, och hålla anden levande, så som bara människan kan det — därigenom kanske vi triumferar över själva livet och påtvingar det vår mening.

VERNER

Det är sant — Av alla jordens varelser är det bara människan som kan leva trots allt, i det ömkligaste tillstånd, under alla förhållanden. Men bevisar hon inte därmed sin egen uselhet och ovärdighet? Förnekar hon inte därmed den mission hon alltid känt levande inom sig och som gjort henne till människa — den missionen att härska över alla jordens varelser och ting, att skapa, till och med en himmel! — Förnekar hon inte både sin mening och sin människoart?

(Det knackar på dörren. Det oväntade ljudet överraskar och liksom hypnotiserar de innevarande, så att ingen kommer sig för med att ropa »stig in», ingen rör sig, de endast vända huvudena mot dörren. Det knackar åter. Därpå öppnas dörren försiktigt. Alexius kommer in sakta, skygg, förvirrad, sedan nervöst ursäktande)

ALEXIUS

Jaa, det är bara jag — bara jag —

(Närmast mot Monika)

Förlåt — förlåt att jag gör intrång så här! Men det var absolut nödvändigt —

(Mot Verner)

Ja, tro mig, Verner, jag måste — !

VERNER

(tankspritt)

Jaa — ja?

ALEXIUS

Det var min fiol, ser du! Jag glömde ju min fiol!
Kan du tänka dig! För första gången i livet glömde jag
min fiol!

VERNER

Äh, fiolen ja. Den är väl kvar därinne, då —

MONIKA

(med hög, sjungande röst, som om hon plötsligt fått en tanke, vil-
ken fyller henne med glad och elak tillfredsställelse)

Det var bara bra att ni kom! Ja, det var bra, bra, bra,
att ni kom!

(Skrattar hänfullt)

— för nu, Verner — nu kan du ju ställa din fråga
till honom där! Du nekade mig och dina vänner ditt
förtroende och förödmjukade oss genom att i stället leva
tillsammans med honom! Då kan du ju låta honom av-
göra ditt öde, också, och låta det bli som han säger!

VERNER

(undvikande)

Jag kanske redan vet vad han ska säga —

MONIKA

Självklart! För ni har väl inte pokulerat så länge ihop
utan att bli av samma mening! Och såna som han ur-
säktar väl alltid sin usla tillvaro genom att ständigt fan-
tiserar om självmord!

Ja, vad säger ni, herr Alexius — för det var ju så ni
hette? — tycker ni att min make ska leva eller dö?

ALEXIUS

Förlåt, frun — jag kom ju bara för att hämta min fiol —

MONIKA

Stackare där! Och så lägger man i stället frågan om liv eller död i er hand!

VERNER

(har under de sista replikerna fått ett uttryck av lugn beslutsamhet över sig)

Du hade ingen rätt att gyckla, Monika; därför har du heller ingen rätt att bli sårad om gycklet blir allvar. Och jag förnekar att n å n, som inte har det ställt som jag, har rätt att avgöra för mig; men vem annars skulle jag kunna rätta mig en smula efter om inte den som själv levt trots allt och under alla förhållanden? Säg mig därför, kära Alex —

ALEXIUS

(ryggar bakåt en aning)

Nej, nej, låt mig slippa — Du vet vad jag tänker!

VERNER

Jag vet vad du tänkt och sagt i allmänhet. Men är du rädd att säga't — nu när du förstår att ditt ord kanske blir avgörande?

ALEXIUS

— Jag är inte rädd. Nej. Men mitt ord kan inte avgöra någe.

VERNER

— Varför inte?

ALEXIUS

— Därför att allt redan är avgjort.

VERNER

— Ska jag då leva eller dö?

ALEXIUS

— Det vet jag inte. Men du kan inte ta ditt eget liv nu?

VERNER

— Kan jag inte? Nu?

ALEXIUS

— Du kunde det förr när du var ensam med din tanke. Men nu när du vet att många andra vet vad du tänkt är allting annorlunda. Har man låtit andra känna sitt innersta, då har man gett sig åt dem, då är ens liv liksom inte ens eget längre; och har man en gång ställt sin fråga till andra människor, så är den deras också, lika mycket som ens egen, och man har inte rätt att avgöra den ensam längre.

(Plötsligt skyggt, nästan avbedjande, igen)

Så är det, Verner. Jag kan inte hjälpa't. Andra har ingen rätt att avgöra för dig och ingen rätt att säga dig ett ont ord om du gör det själv, men du kan det inte.

PROFESSORN

Så är det. Så måste det vara.

VERNER

(med slappnande hållning, uppgivet, och därför med en slags lättnad, utan glädje)

Det får bli så.

(Spänningen släpper hos de andra, som stått stilla under Verners och Alexius replikväxling; Monika vänder sig bort, liksom för att dölja sitt ansiktsuttryck; Hjalmar rör sig på sin plats och tänker en cigarrett, en smula darrande på handen; Professorn reser sig och gör ett kort slag genom rummet; och alla undvika, liksom av finkänslighet, att betrakta varandra)

VERNER

(med ett kort, nervöst skratt)

Men det var din fiol, käre Alex! Vi får inte glömma den, som du egentligen kom hit för —

(Lägger vänskapligt armen om Alexius rygg och för honom mot vänster)

Och sen ska vi ha oss en drink tillsammans, du och jag — den sista för i dag —

(Båda ut)

MONIKA

(spridd, inåtvänd, som är hon inte själv på det klara med sina känslor)

Så är det avgjort då — Det är klart. Det gick som jag ville. Och ändå — ändå känner jag det som om jag inte fått någe slut på't!

HJALMAR

Jaa, ska man kalla det en lycklig eller olycklig lösning, professorn?

PROFESSORN

Jag vet inte. Jag kan inte spå.

HJALMAR

Inte jag heller.

(Reser sig, sträcker på sig som om han instinktivt befriar sig från en begynnande stelhet i musklerna, varunder Monika kommer att betrakta honom oavvänt)

Men jag vet förbaskat väl att jag är glad åt att kunna röra på armar och ben själv — att jag kan känna mina muskler knyta sig och slappna! Tycker ni jag är väldigt okänslig om jag erkänner att jag hela tiden suttit och planerat en riktig långvandring — en sån där som inte slutar förrän man är nära att stupa av en sund, härlig trötthet?

(Verner och Alexius ut från vänster, passera rummet, den förre alltså aktningsfullt vänskapligt med armen om ryggen på Alexius, vilken bär fiolen under armen)

ALEXIUS

(bockar sig för de andra medan han passerar)

Adjö — adjö — Förlåt, förlåt intrånget — —

(Försvinner före Verner)

MONIKA

Blir du inte hemma, Verner?

VERNER

Jo. Jag tar bara adjö av Alex.

(Stående i dörren)

Ja, professorn — när anser ni att vi ska göra det där nödvändiga ingreppet i min onödiga kropp?

PROFESSORN

Det blir som ni vill, herr Hard.

VERNER

Bra. Ju förr det sker, dess bättre för mig. Jag har ingen orsak skjuta upp det.

PROFESSORN

(mot dörren, vänder sig, bockar för de andra)

Adjö då, fru Hard. — Adjö, herr Rogge.

(Ut efter Verner. Kort paus. Monika och Hjalmar börja betrakta varandra avvaktande. Monika tar slutligen några steg närmare Hjalmar)

MONIKA

Du svek mig, Hjalmar!

HJALMAR

Jag hade inte gett någe löfte; och när det kom till kritan kunde jag inte — nej, jag kunde inte tala mot min egen känsla av att det är bättre att dö än att leva som en halv människa!

Men han kommer ju att göra det, han.

MONIKA

Men inte tack vare mig! Inte dig!

HJALMAR

Betyder det nånting?

MONIKA

Han förödmjukade mig igen — O gud, så han förödmjukade mig då han lät den där varelsens ord betyda mer för honom än mina! Om han inte gjort det — då skulle jag känt det annorlunda än jag gör! Inte glädje — eller lättnad — nej, nej, för allting hade ändå varit så ohyggligt! Men jag skulle förstått och känt att han älskade mig, och jag skulle varit beredd att offra allt annat för hans skull — !

H J A L M A R

(griper hennes händer, passionerat)

Men nu ä r du inte det!?

M O N I K A

Släpp mig. Du gör mig illa.

H J A L M A R

Jag håller dig kvar!

M O N I K A

H a n håller mig också kvar!

(Sliter sig lös, avlägsnar sig några steg)

Ja — o gud! — jag känner och kände hela tiden han talade, att jag inte kan svika, inte överge honom nu, trots att han sårat och förnedrat mig så! Jag skulle inte få nån sinnesfrid då, aldrig en lugn stund, för han skulle alltid vara i mina tankar, och nära mig hur långt bort från varann vi än levde!

H J A L M A R

I dina tankar, fast du lämnat honom — ?

M O N I K A

Just därför — att jag gjort honom ont.

H J A L M A R

Ingen kvinna, och allra minst du — så lidelsefull, så fordrande, som du är — kan leva bara ett sånt liv du kommer att få med honom! Du behöver en man som du kan gå i solen tillsammans med och ett liv som till-

fredsställer dig helt och fullt — ett liv för kropp och själ, för alla sinnen, alla önskningsar!

(Närmare henne)

Säg — Se mig i ögonen!

(Då hon undviker)

Nej, se mig i ögonen! — Såja! — Och säg mig ärligt — skulle du få nån sinnesfrid om du avstod från det livet?

MONIKA

Tala inte om'et! Fråga't inte — nej, fråga't inte!

HJALMAR

(griper åter hennes händer)

Du har redan svarat! Och svaret blev nej!

MONIKA

O gud! — Ja, du håller mig! Han håller mig! Hjärta och vilja för den ene! — Hjärta och begär för den andre! Nu förstår jag vad Verner och de andra menade med att livet väljer sig självt inom oss och struntar i oss — obarmhärtigt, obarmhärtigt! — för nu står jag själv inför ett val, men kan inte välja! Åh, det är hemskt — !

(Hjalmar drar henne häftigt, impulsivt intill sig helt och kväver fortsättningen med en passionerad kyss. Monika ger efter i hans armar och besvarar kyssen. Därpå lösgör hon sig så att de äro förenade endast med sina händer)

MONIKA

(liksom fortsättande det föregående)

— och detta är också hemskt, ja mer än hemskt! Fruktansvärt, ohyggligt! Att ge efter så här — !

H J A L M A R

Livet valde —

(Verner kommer in, varvid de höra dörren öppnas och skiljas, dock inte förrän han observerat deras ställning till varandra. Han hejdar sig — men bara en aning, som om han förstår situationen, men innerst inne inte överraskas, inte upprörs av den — och fortsätter därpå framåt, sätter sig sakta)

P a u s

V E R N E R

(vardagligt frånvarande, utan att se på de andra)

Jag tror inte vi fått nån frukost i dag, Monika —

M O N I K A

Neej —

(Går tvekande mot entrén, stannar bakom honom, talar stilla, sökande efter orden — av känslighet, av hänsyn)

Förlåt de elaka ord jag sagt, Verner — jag förstod dig ju inte. Men i allt mitt oförstånd kämpade jag ändå för din skull, till och med när jag sårade dig —

Och om också vårt samliv sånt det var förr — så fullkomligt — nu måste vara slut — kan vi inte försöka göra det bästa av det som är kvar ändå? För det f i n n s ju ändå, så mycket, mycket kvar! Du har vänner. Du har människor som beundrar och aktar dig. Du har din vetenskap —

V E R N E R

(utan att direkt svara liksom)

Min *vetenskap*, ja — Det är sant — jag har min t a n k e. Jag kommer inte att kunna röra mig. Jag kanske inte kommer att kunna förnimma min egen hud en gång. Men min t a n k e kommer att leva — sitt eget förun-

derliga liv — för sig själv — till och med för att försvara
det andra eländiga livet — det livet som tvingat sig på
mig — och bara är en börda —

MONIKA

Nej, inte en börda, Verner — inte b a r a en börda!

(Hon kommer här fram vid sidan av honom)

VERNER

(ser upp, flyktigt leende)

För dig — nej, för dig blir det inte bara en börda. —
Jag tar livet på mig. För er som verkligen l e v e r
kommer livet att kunna bli en glädje —

MONIKA

(impulsivt)

Och därför — åh, just d ä r f ö r kanske vi också kan
ge dig nån glädje. Ja, ja, vi ska bli glada, g l a d a om vi
kan hjälpa dig.

VERNER

Vi — ?

MONIKA

(lite förvirrad)

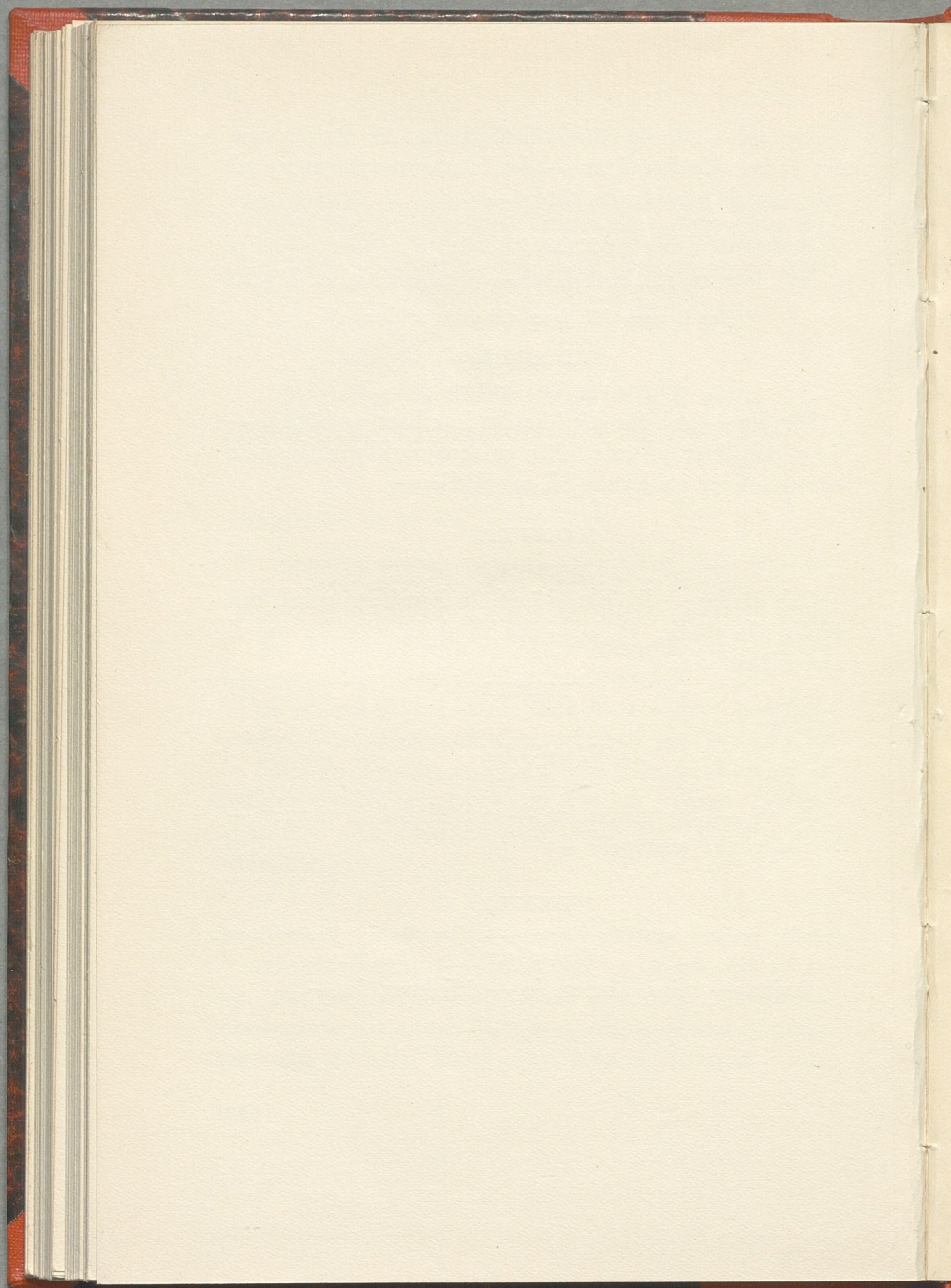
Ja, vi — Jag menar jag — och alla dina vänner —
Hjalmar till exempel —

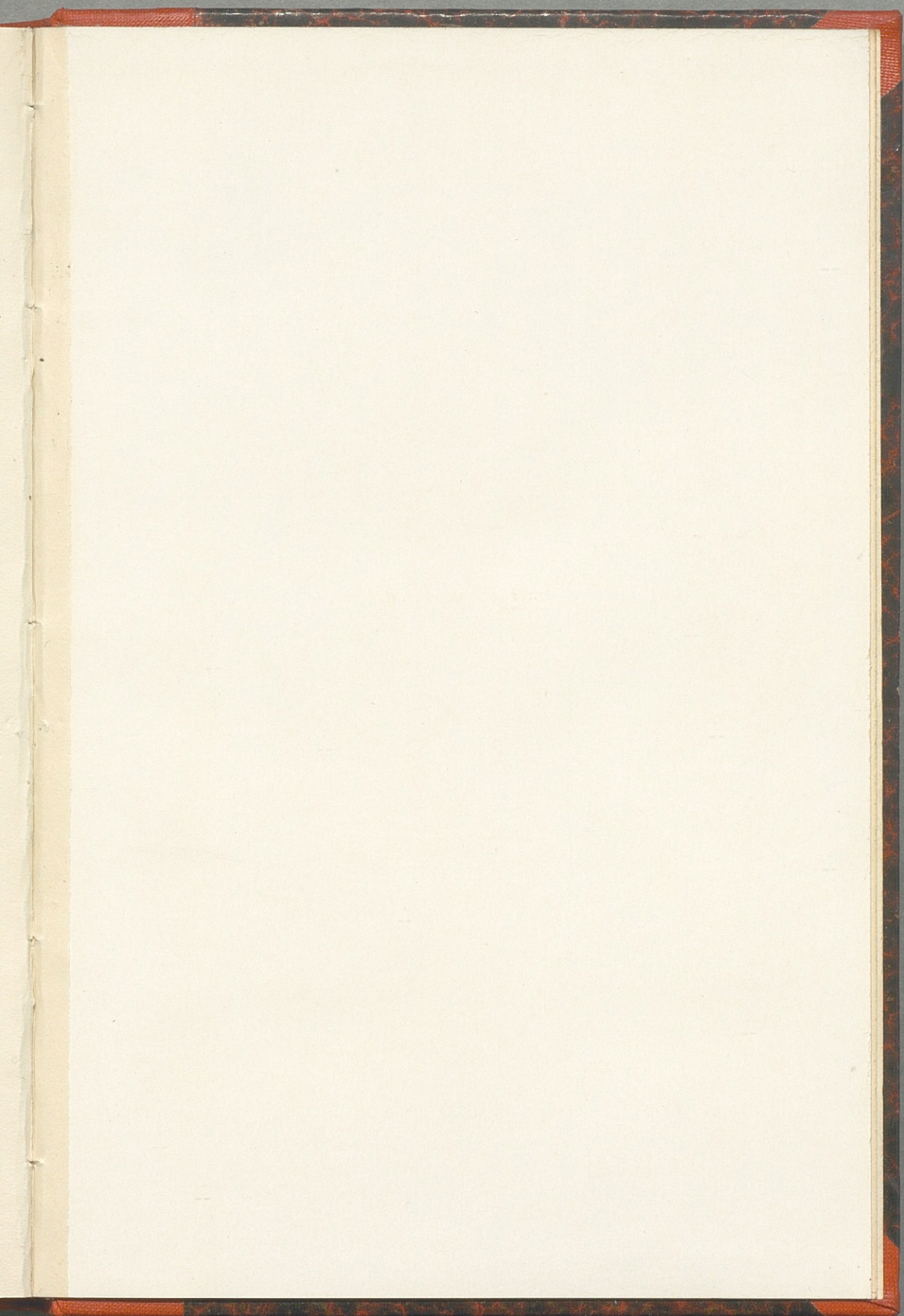
VERNER

(vänder ansiktet bort från henne — nickar för sig själv med ett
inåtvänt leende)

Javisst — mina vänner, ja — Hjalmar, ja —

R I D Ä

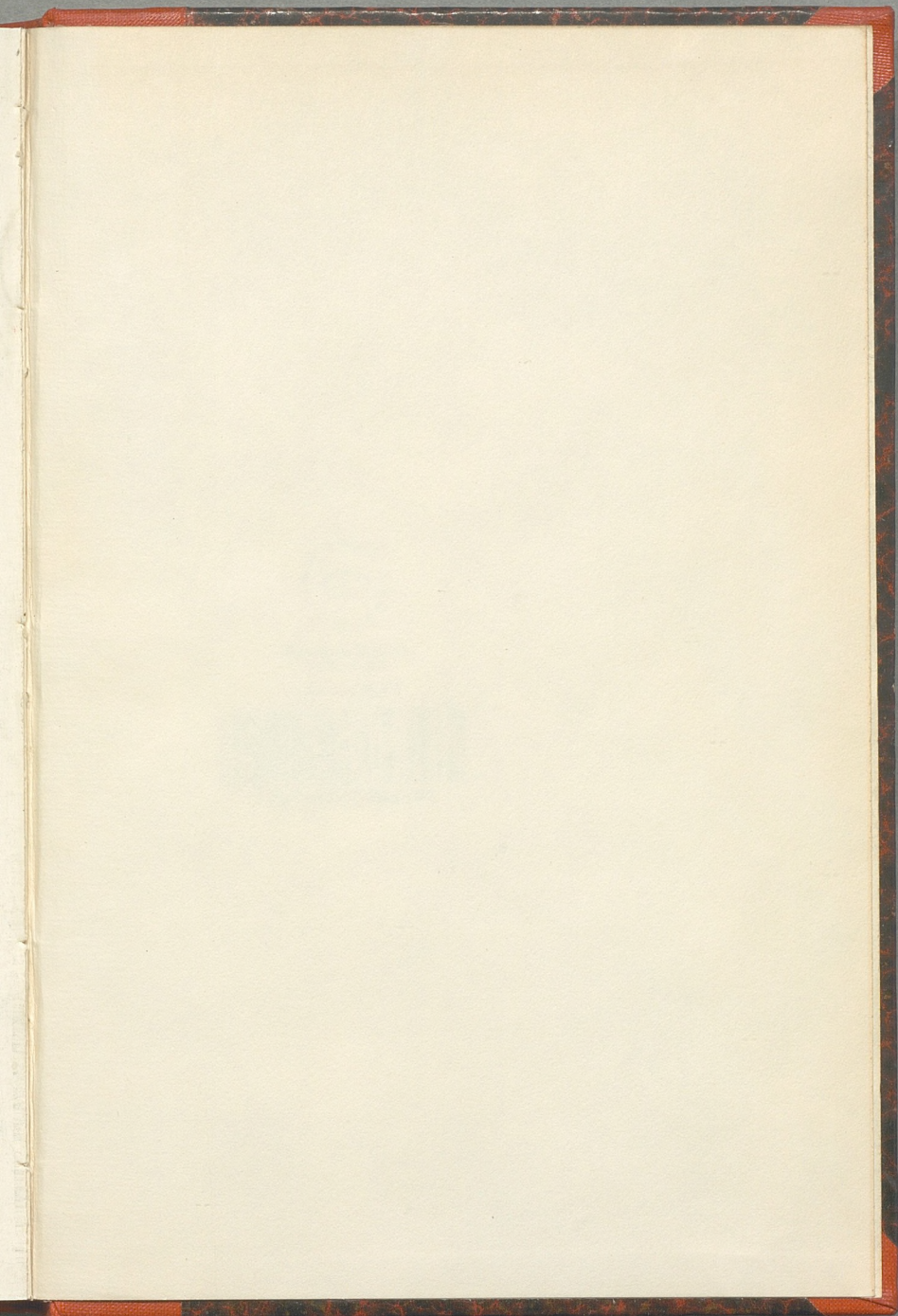

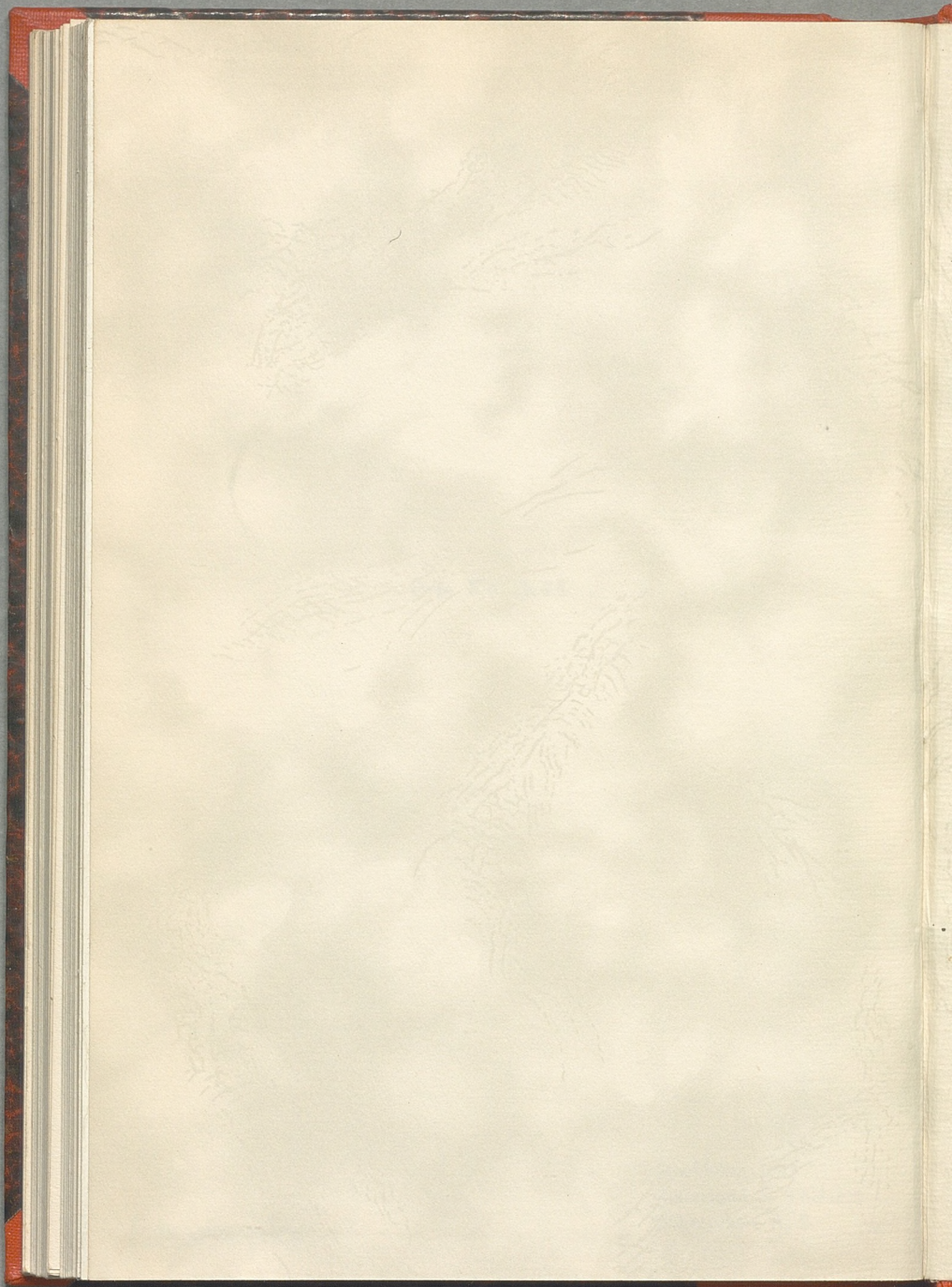

Pris Kr. 3:75

Friexemplar.

Stockholm 1943
Zetterlund & Thelanders
Boktryckeri A.-B.

National Library
of Sweden

LÄSESALSLAN

60001000364141

Bahn & Larsson
Bokhandleri

www.books2ebooks.eu